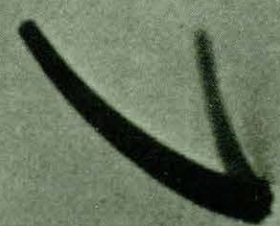
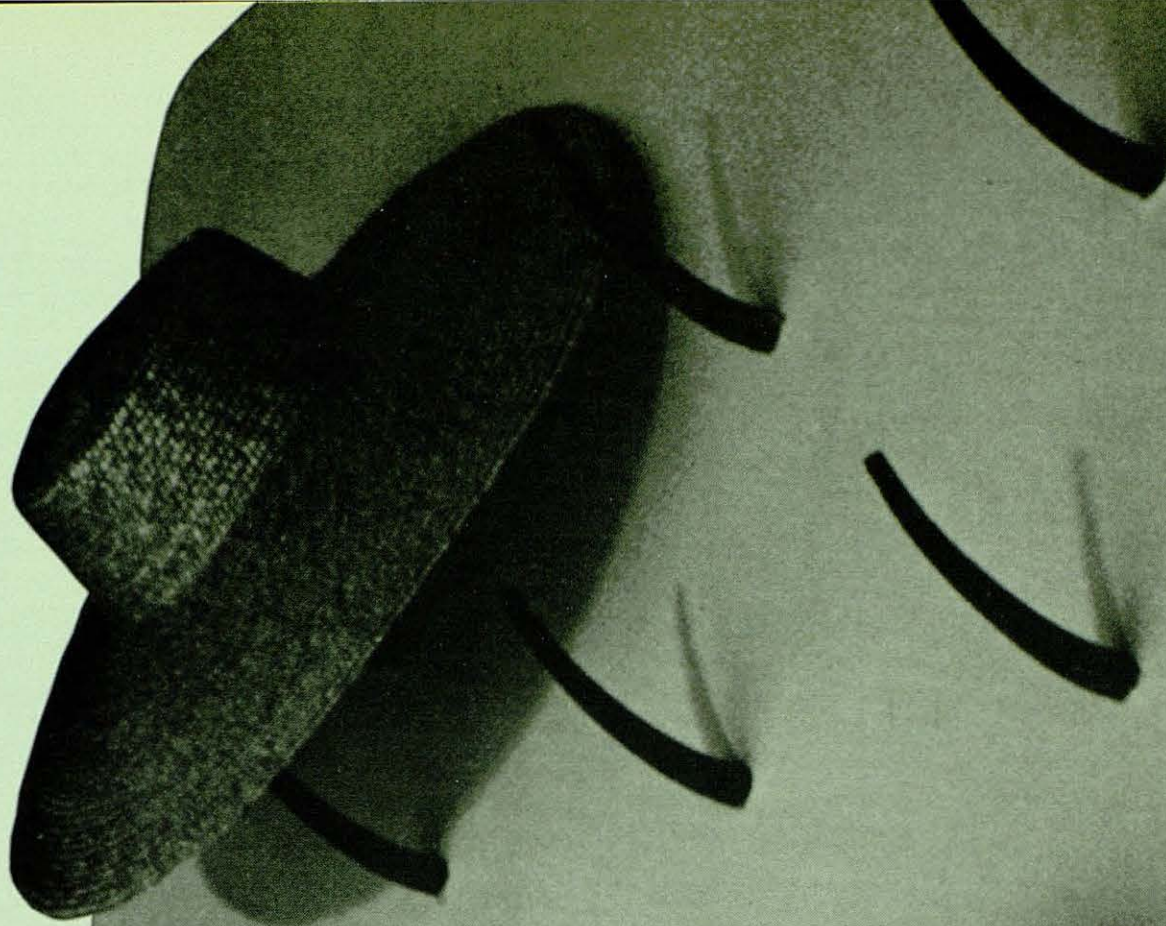

ETAPES I EVOLUCIÓ
PERIODS AND EVOLUTION

DELS POBLADOS PESQUEROS A L'ESTENOSI

FROM FISHING VILLAGES TO STENOSIS

Maurici Pla

Premise The history of *Quaderns* is probably the assemblage of many histories; but it is also and above all an indicator of, among others, the following histories: that of the College of Architects of Catalonia, COAC; that of the Catalan and international architectural cultures; that of the relationship between the two; that of Catalan architecture itself, of its milestones, of its processes of selection and "hierarchisation"; that of more tangential issues, such as graphic design, architectural photography, pressures of all kinds and from all manner of provenances on how the journal should be run; that of the collegiate institution's interest in acting as a centre of cultural and ideological diffusion; and that of many other events whose global, all-explaining "history" it is impossible to write.

Among all these histories, however, there is one more identifiable than the others and which seems to be of more interest and to offer greater possibilities of being faithfully recounted: it is the history of an idea, of a question: *What is an architectural journal and what should it be?* Moreover, what should an architectural journal be that is linked to a professional college? This history will be that of a series of attempts, on the part of specific individuals, to answer this question. It will also be, to a certain extent, the history of a question impossible to answer. For the very plurality and provisional nature of the answers that any architectural review may provide demonstrate in the first place the intrinsically contradictory nature of the project while, secondly, making it obvious that it is always worth the attempt. A contradictory project, for throughout the pages of any architectural journal from any period it can be seen that between the architecture itself and the discourses that divulge it, display it, *revisit* it, there is always a cut, a fracture detrimental to the integrity of the former. But the attempt is worthwhile, because the presence of parallel discourses of a literary kind, of photographic interpretations, of graphic re-presentations, has always been consubstantial with the architectural fact. Plans, photographs, texts: all this forms part of architectural reviews and also of architecture itself. But how do we arrange them, select them? What can we say about the buildings? Which ones do we include? Which not? This would be the version of the same question in more complex, but also in more precise terms. And the history of the replies which *Quaderns* has given during these past fifty years is what will be recounted here: with the conclusions already obviated and in the light exclusively of what is revealed through the consultation of what has been published, from the first to the last number of the magazine. Many other issues will remain untold, other aspects which might lead to other narratives, other histories.

Premissa La història de *Quaderns* és probablement l'acoblament de moltes històries; però és també, i sobretot, un indicador, entre altres, d'aquestes històries: la del mateix Col·legi d'Arquitectes; la de la cultura arquitectònica catalana i també la de la internacional; la de les relacions entre ambdues; la de la mateixa arquitectura catalana, de les seves fites, dels seus processos de selecció i jerarquització; també d'històries més tangencials, com la del disseny gràfic, la de la fotografia d'arquitectura, la de les pressions de tota mena i procedència sobre la redacció de la revista, la de l'interès de projecció cultural i ideològica de la mateixa institució col·legial; i molts altres esdeveniments que fan impossible escriure'n una "història" global, que ho expliqui tot.

Entre totes aquestes històries, però, n'hi ha una que es fa més identificable que les altres, i que sembla tenir alhora més interès i més possibilitats de ser contada d'una manera fidel: és la història d'una idea, d'una pregunta: *Què és, què ha de ser una revista d'arquitectura?* Què ha de ser, a més, una revista d'arquitectura vinculada a un col·legi professional? Aquesta història serà la d'una sèrie d'intents, de temptatives de respondre a aquesta pregunta, per part de persones concretes. I serà també, en certa manera, la història d'una pregunta impossible de respondre. Perquè la pròpia pluralitat i provisionalitat de les respostes que pot donar qualsevol revista d'arquitectura demostren en primer lloc el caràcter intrínsecament contradictori del projecte, mentre que fan palès, d'altra banda, el fet que sempre valdrà la pena intentar-ho. Un projecte contradictori, perquè al llarg de les pàgines de qualsevol revista d'arquitectura de qualsevol època es constata que entre la pròpia arquitectura i els discursos que la divulguen, que la mostren, que la *revisiten*, hi ha sempre un tall, una fractura, que va en detriment de la integritat de la primera; però la temptativa val la pena, perquè la presència de discursos paral·lels, de caràcter literari, d'interpretacions fotogràfiques, de representacions gràfiques, ha estat sempre consubstantial al fet arquitectònic. Plànols, fotografies, textos: tot això forma part de les revistes d'arquitectura, i també de l'arquitectura mateixa. Però, com compaginar-los? Com seleccionar-los? Què dir-ne, dels edificis? Com mostrar-los? Quins mostrar? Quins no? Aquesta seria la versió de la mateixa pregunta en termes més complexos, però també més precisos. I la història de les respostes que *Quaderns* ha donat al llarg d'aquests cinquanta anys és el que narrarem aquí: amb les conclusions ja obviades, i a la llum exclusiva del que mostra la consulta de tots els números, del primer a l'últim. Moltes altres coses quedaran sense explicar, altres fets que podrien donar lloc a altres narracions, a altres històries.

In 1899, twenty years after its foundation, the *Asociación de Arquitectos de Cataluña* created the journal *Anuario*. The proposal was to publish monographs in the form of "studies of notable monuments located in the regions of the former Kingdom of Aragon", to publish "new buildings in Barcelona or the other Catalan provinces" and buildings located in the rest of Spain. Writings were also published of a more exclusively professional nature: legislative collections, rates, statistics, equivalence tables, industry advertisements...

The year 1930 saw the publication of the last issue of *Anuario*, coinciding with the Royal Decree stipulating that architects had to be members of a college in order to practise. Then the first issue appeared, in Catalan, of *Arquitectura i Urbanisme*, a journal that would be published until early in the Civil War, 1937. At the end of the war the *Colegio Oficial de Arquitectos de Cataluña* was set up as part of the new regime's consolidation policy of professional associations.

In January 1944, when Josep M. Ros Vila was president of the College, the first issue of *Cuadernos de Arquitectura* (Architectural Notebooks) was published. Until ten years later, no credits appeared mentioning the names of the editor or of the editorial staff. On page three of this issue, in the centre of a large blank frame, the following unsigned text appears:

"Neither as a matter of routine, nor of common courtesy, but rather in a spirit of friendship, I offer my hand in a token of greeting to our esteemed readers.

And nothing more. Neither preamble, nor prologue, which are neither fitting nor do we know how to write them. We are not journalists; and this is neither a newspaper nor even a magazine. Therefore, no programmes and no calendars.

When the fruit is ripe, it falls by virtue of its own weight. We must neither pluck it before its time nor watch indifferently as it rots.

CUADERNOS DE ARQUITECTURA. A block of notes and sketches; a ragbag, if you like, of restless inquiry and enthusiasm. Ultimately, love for our profession. For our profession and in its service, which is service to the Homeland, we wish to see this publication splendidly flourish. This depends on your collaboration. On this we count and to this we refer."

This greeting was to serve for over ten years, since it was not until much later that an editorial in the true sense of the word, a "declaration of intentions", appeared. On the other hand, this text was presented as the antithesis of an editorial manifesto, of the setting down of a "line". The idea was that the review should be a "ragbag"; therefore, somewhere where there is room for everything.

But the text specifies: everything that is "restless inquiry and enthusiasm". Furthermore, no calendar was established: *Cuadernos de Arquitectura* would appear more or less once a year, but not with mathematical precision. It was to be a block of notes; it was not, therefore, a review but rather a notebook in which we jot down our impressions and ideas so that they are not dispersed by the wind. Moreover, it would be the notebook of the reader, to the extent that his collaboration was essential. It was the notebook of the collective of Catalan architects of the forties, consisting of just under five hundred professionals.

The local architectural profession, the College and the notebook identified with each other, they were one and the same thing. For this reason the notebook is unsigned: we do not put our name on the notebook we always carry with us.

"When the fruit is ripe, it falls by virtue of its own

1-
10
1944
1949

L'any 1899, vint anys després de la seva fundació, la *Asociación de Arquitectos de Cataluña* crea la revista *Anuario*. El propòsit era publicar monografies dedicades a "estudis de monuments notables emplaçats en alguna comarca de l'antiga Corona d'Aragó", com també la publicació d'"edificis de nova planta erigits a Barcelona o a qualsevol altra província catalana", i també d'edificis ubicats a la resta d'Espanya.

Hi apareixien escrits de caràcter sobretot professionalista: col·leccions legislatives, tarifes, estadístiques, taules d'equivalència, anuncis del ram... L'any 1930 apareix l'últim número d'aquest *Anuario*, coincidint amb el Reial Decret que feia obligatòria la col·legiació per a l'exercici de la professió. Aleshores apareix el primer exemplar, en llengua catalana, de la revista *Arquitectura i Urbanisme*, que es va publicar fins a la Guerra Civil, l'any 1937. Després de la guerra es crea el *Colegio Oficial de Arquitectos de Cataluña*, com a conseqüència de la política de consolidació dels col·legis professionals sota el nou règim.

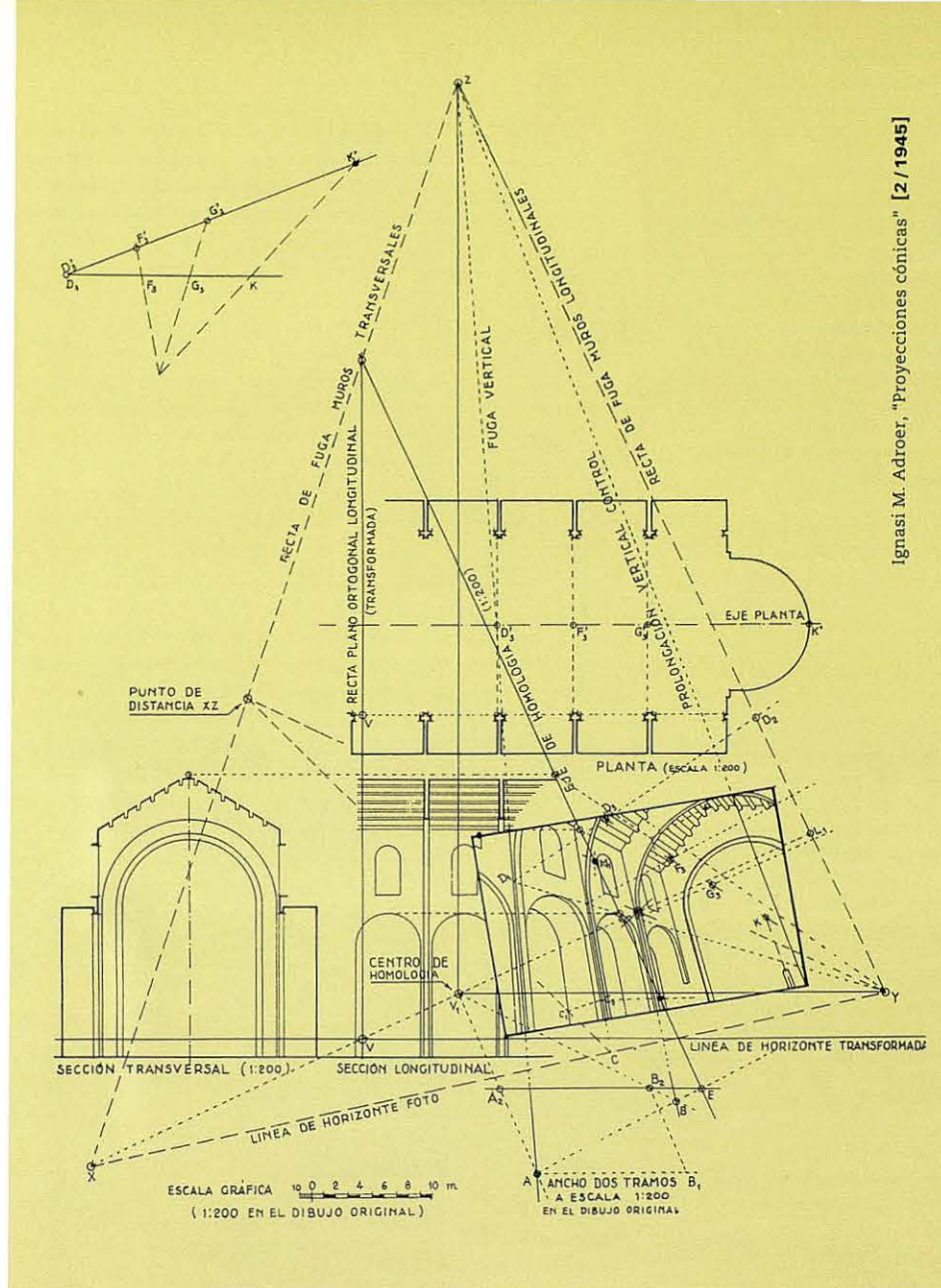
El gener de 1944, quan el degà del Colegio era Josep M. Ros Vila, apareix el primer número de *Cuadernos de Arquitectura*. Fins deu anys més tard no hi constarà cap crèdit esmentant el nom d'un director o d'un consell de redacció. A la pàgina 3 d'aquest primer número apareix un breu text sense signar, que ocupa el centre d'una gran pàgina blanca i diu:

"No por rutina ni tanto por cortesía como por amistad, un estrecho apretón de manos que es saludo afectuoso para los amigos lectores. Y nada más. Ni exordio, ni prólogo, ni preámbulo, que ni caben ni sabríamos hacerlos. No somos periodistas; ni esto es un periódico ni siquiera una revista. Ni programas, por tanto, ni calendarios. Cuando el fruto está maduro, cae por su peso. Ni hemos de recogerlo antes de sazón, ni ver indiferentes como se malogra al estar en su punto.

CUADERNOS DE ARQUITECTURA. Bloc de notes, apuntes y esbozos; cajón de sastre si se quiere, de inquietudes y afanes. Amor a nuestra profesión en último término.

Por ella y en su servicio, que es servicio a la Patria, deseamos ver esta publicación espléndida y floreciente. De vuestra colaboración depende. Con ella contamos y a ella nos remitimos."

Aquesta salutació valdrà per més de deu anys, ja que fins molt més tard no apareixerà un editorial pròpiament dit, una "declaració d'intencions". D'altra banda, aquest text es presenta com l'antítesi d'un manifest editorial, de l'exposició d'una "línia". La revista vol ser un "calaix de sastre": per tant, un lloc on hi cap de tot. Però especifica: "tot el que siguin inquietuds i afanys". Tampoc no s'estableix cap periodicitat: *Cuadernos de Arquitectura* apareixerà més o menys un cop l'any, però no amb una precisió matemàtica. Vol ser un bloc de notes; no és, per tant, una revista: és un quadern, el lloc on anotem les nostres impressions, on enregistrem les nostres idees per tal de retenir-les, per evitar que s'escapin. A més, serà el quadern del mateix lector, en la mesura en què la seva participació és imprescindible. És el quadern de notes del col·lectiu d'arquitectes de Catalunya dels anys 40, compost per poc menys de cinc-cents professionals. El col·lectiu d'arquitectes, el Col·legi i el mateix quadern s'identifiquen, són una mateixa cosa. Per això el quadern no porta signatura: tampoc posem el nostre nom al bloc d'anotacions que sempre duem a sobre. "Quan el fruit és madur, cau pel seu propi pes". Quins podien ser aquests fruits, a la Catalunya dels anys 40, que fessin convenient enregistrar-los en un quadern? Al llarg d'aquesta desena de números la revista

weight". What might these fruits be, in the Catalonia of the forties, to merit their being recorded in a notebook?

The first ten issues were structured in a fixed, constant way: three or four signed feature articles on different subjects: studies of the history of Catalan architecture in specific periods; articles related to new discoveries in descriptive geometry; an article by Josep Francesc Ràfols on European architecture between 1900 and 1930, with references to Sauvage, Le Corbusier, Mallet-Stevens, Oud, Gropius, Mies, and illustrated with works by these same architects; an article on Viollet-le-Duc; an article by Alexandre Cirici on XIX-century iron architecture. In a second section, entitled "Crónica de Obras", projects and works by Catalan architects were published: folk-style chalets and projects for neoclassical or eclectic urban buildings, for example, Lluís Bonet Garí's project for the Banco Vitalicio, Francesc Mitjans' for the housing block in Carrer Maestro Pérez Cabrero, with its unusual rear façade, and two projects by the young Coderch: for a mountain retreat in the Puerto de Navacerrada and a better known plan for houses in Les Forques.

Then came a bibliographical section with commentaries on books of all kinds, almost all of which had been recently published. Finally, a section on the cultural activities of the College: announcements of those forthcoming and of those which had taken place during the year. All the

s'estructura, en el seu ordre, d'una manera fixa, constant; hi apareixen tres o quatre articles de fons, signats, sobre temes diversos: estudis d'història de l'arquitectura catalana en èpoques concretes; articles relacionats amb els nous descobriments en geometria descriptiva; un article de Josep Francesc Ràfols sobre l'arquitectura europea de 1900 a 1930, amb referències a Sauvage, Le Corbusier, Mallet-Stevens, Oud, Gropius, Mies, i il·lustrat amb obres d'aquests arquitectes; un article sobre Viollet-le-Duc; un article d'Alexandre Cirici sobre l'arquitectura de ferro del XIX... En una segona secció, titulada "Crónica de obras", s'hi publiquen projectes i obres construïdes d'arquitectes sempre catalans: xalets d'estil folkloric i projectes d'edificis urbans, neoclàssics o eclèctics; per exemple, el projecte de Lluís Bonet Garí per al Banc Vitalici, el de Francesc Mitjans d'habitatges al carrer Maestro Pérez Cabrero, amb la seva sorprenent façana posterior, i també dos projectes del jove Coderch: el d'un refugi de muntanya al Puerto de Navacerrada, i el dels habitatges a les Forques, més conegut. Després ve una secció de "Bibliografía", on es comenten llibres de tota mena, gairebé tots ells de recent aparició. I, finalment, una secció dedicada a les activitats culturals del Col·legi: un anunci de les que es faran i una crònica de les fetes durant l'any. Tots els articles van signats, però moltes vegades només amb les inicials; aquesta estructura, aquest índex, es manté gairebé constant, amb poques variants, al llarg de deu anys.

articles were signed, although often only with initials. This structure was maintained almost unchanged, with few variations, for ten years. The signatures represented a wide variety of names which would change from issue to issue. Nonetheless, the presence of a few names was constant: Bonaventura Bassegoda, almost invariably signing articles on collections of archaeological discoveries; Adolf Florensa; and above all, two names which seemed to be at the centre of the initiative: Cèsar Martinell and Manuel de Solà-Morales i Rosselló. It is possible that one of them, or both, was the author of the initial greeting. Whatever the case, this is of little importance: the aim of the notebook seemed to be to record everything of utmost interest, in terms of ideas or projects, which nourished Catalan architects in the forties. There was therefore no preamble, no prologue, no editorial, because an absolutely astonishing project such as Coderch's retreat had the same value as a picturesque chalet or a renaissance church. Everything was interesting so long as it was informed by "love for the profession". Regarding what concerns us here, we should ask: in its first ten issues, what "stance" did *Cuadernos de Arquitectura* adopt? However, before posing this question, we should ask another one: in its first ten issues, did *Cuadernos de Arquitectura* adopt any "stance"? If from the initial greeting we deduce the desire to follow no line, from an examination of the first ten volumes we undoubtedly draw a first conclusion, of considerable interest to us here: on the basis of a particular structuring of the index, rather than on how the different sections of the journal are filled, the notebook adopts not so much a stance as a number of specific characteristics. The constant index of the notebook therefore endows it with its specificity as a phase, as the idea of a journal. The "ragbag" therefore contains pre-established pockets into which not everything can be put. Furthermore, the content of the published material also responds to a number of constants which, while not stylistic or formal, also provide the notebook with its own specificity:

- Concern for architecture identifies with concern for art and its history.
- The value of international events is the same as that of local (Catalan and Spanish) events, although from the quantitative point of view the latter predominate.
- Urban planning possesses no specific value: it receives the same treatment as any other theme related to architecture. In the last issue from the period four "fishing village" projects are published: the treatment they receive is the same as that of any other architectural project.
- The function of the journal is understood as that of teaching through "showing": this is the principle behind the publication of projects. Plans are presented (floor plans, sections and elevations) in a spirit not of diffusion but rather of didactics, exactly like the articles.
- The notebook is a didactic instrument in the academic sense: "lessons" are published (for example, the extensive and copiously illustrated articles on geometry). It is an academic, rationalist and professionalist didactic. "Love for the profession" is understood in a specific way: as closed, privileged and almost hallowed disciplinary knowledge.

Thus, if the architects' *Cuadernos* of the forties is presented as a notebook, as a ragbag, its open, democratic spirit finally provides a glimpse of what it is not: somewhere where we jot down everything, where we throw everything in, willy-nilly. The notebook is becoming, therefore, what initially it did not want to be: a "journal" in the best or worst sense of the term. Of the original project only the name remains, which in time will become charismatic.

Les signatures que hi apareixen responen a noms molt variats, que van renovant-se de número a número. Hi ha, però, alguns noms amb una presència constant: Bonaventura Bassegoda, gairebé sempre signant articles sobre col·leccions de troballes arqueològiques; Adolf Florensa; i, sobretot, dos noms que semblen estar al centre de la iniciativa: Cèsar Martinell i Manuel de Solà-Morales i Rosselló. És probable que algun d'ells dos, o tots dos, siguin els autors de la salutació inicial. En tot cas, això importa poc: l'objectiu del quadern sembla ser enregistrar el més interessant, a nivell d'idees o de projectes, del que vivien els arquitectes catalans als anys 40. No hi ha, per tant, pròleg, ni preàmbul, ni editorial, perquè té el mateix valor un projecte absolutament sorprenent com el refugi de Coderch que un xalet pintoresc o una església neorenaixentista. Tot és interessant si hi ha, sobretot, "amor a la professió". A instàncies del que aquí interessa, cal preguntar-nos: *Cuadernos de Arquitectura*, en aquests deu primers números, quina "línia" segueix? Però abans de fer-nos aquesta pregunta, caldria fer-nos-en una altra, anterior: *Cuadernos de Arquitectura*, en aquests deu primers números, segueix alguna "línia"? Si de la salutació inicial se'n podria desprendre la voluntat de no tenir-ne cap, de l'examen dels deu volums se'n desprèn sens dubte una primera conclusió, que aquí ens interessa força: a partir d'una estructuració determinada de l'índex, més que no pas de la manera d'omplir les diferents seccions del mateix, el quadern adopta, si no una línia, sí unes característiques específiques. L'índex constant del quadern li dóna per tant la seva especificitat com a etapa, com a idea de revista. El "calaix de sastre" té, doncs, unes caselles preestablertes que fan que no tot s'hi pugui ficar. Però a més, el contingut del material publicat també respon a unes constants, que, si bé no són d'ordre estilístic o formal, també donen al quadern una especificitat pròpia:

- La preocupació per l'arquitectura s'identifica amb la preocupació per l'art i per la seva història.
- El valor dels esdeveniments internacionals és el mateix que el dels locals (catalans i espanyols), malgrat que, des d'un punt de vista quantitatiu, predominen molt més els darrers.
- L'urbanisme no posseeix un valor específic: mereix el mateix tractament que qualsevol altre tema relacionat amb l'arquitectura. A l'últim número d'aquesta etapa es mostren quatre projectes de "poblados pesqueros": el tractament que reben és el mateix que el de qualsevol altre projecte arquitectònic.
- S'entén la funció de la revista com la d'ensenyar mitjançant el fet de "mostrar": aquest és el principi que anima la publicació de projectes. La presentació dels plànols (plantes, seccions, alçats) no té una intenció divulgativa, sinó didàctica, exactament igual que els articles.
- El quadern és un instrument didàctic en un sentit acadèmic: es publiquen "llicions" (per exemple, els extensos i llargament il·lustrats articles sobre geometria). És una didàctica acadèmica, racionalista i professionalista. L'"amor a la professió" s'entén d'una manera determinada: com a coneixement disciplinari tancat, privilegiat i gairebé aureolat.

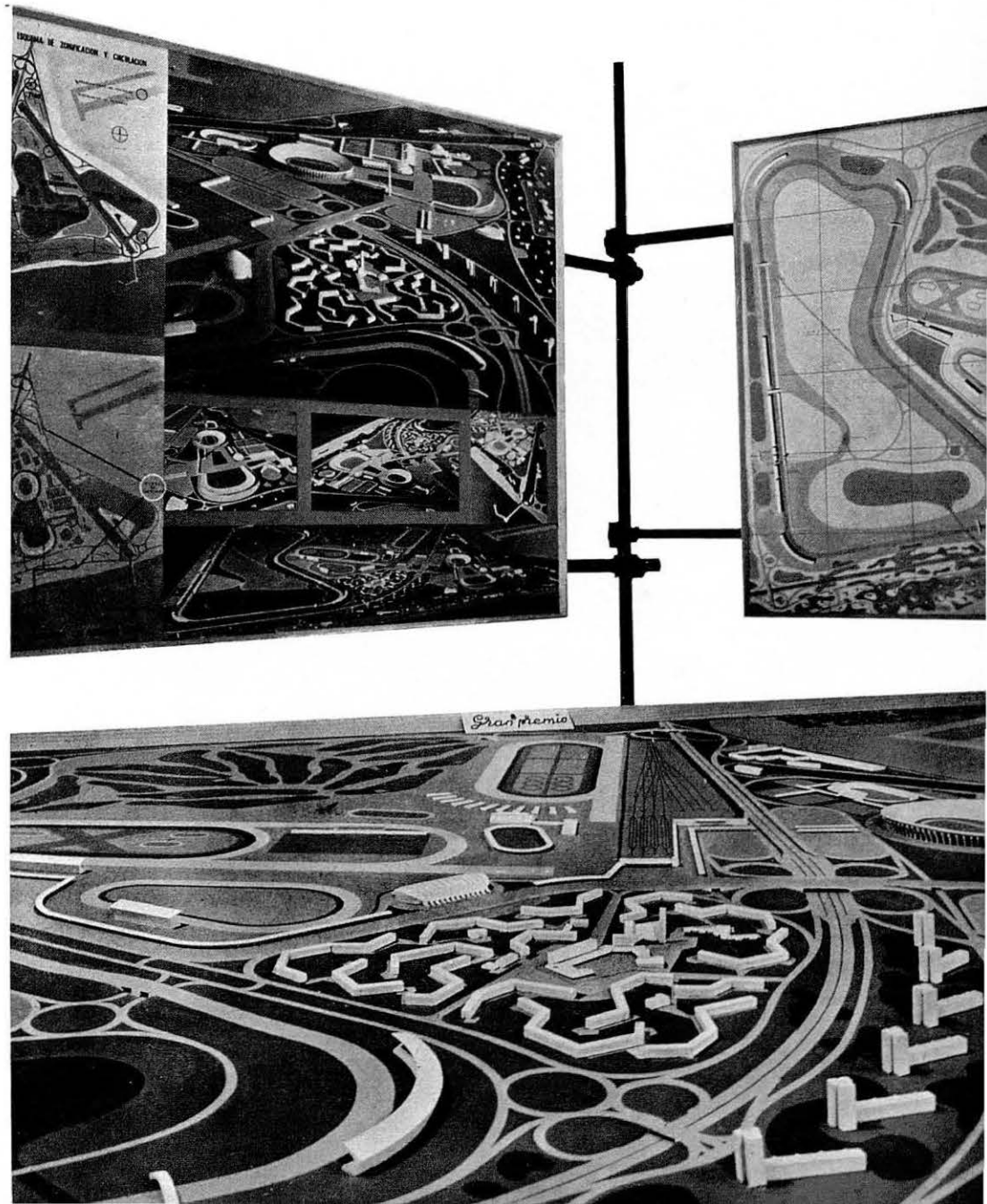
Així, si el quadern dels arquitectes del anys 40 es presenta com un bloc de notes, com un calaix de sastre, el seu pretès esperit democràtic, obert, acaba deixant entreveure allò que no és: un lloc on ho anotem tot, on hi fiquem de tot, sense embuts. El quadern acabarà sent, doncs, allò que al començament no volia ser: una "revista", en el millor, en el pitjor sentit del terme. Del vell projecte només quedarà el nom, que amb els anys esdevindrà carismàtic.

From an examination of the first ten issues of *Cuadernos*, it is not clear to what fruits the greeting published in the first refers, which would justify the urgent need for a journal or, at least, for a notebook in which to note down so many interesting things. Issue 11-12 begins a period marked precisely by the first evidence of these fruits. The only apparent change is the cover. There is still no editorial and it is not until issue no. 18 that credits appear naming the staff, with Ramon Tort as editor, Manuel de Solà-Morales i Rosselló by then having been appointed president of the College. However, the layout of sections maintained hitherto now disappears and during this period the journal becomes many different things with no constant, predetermined structure. Each issue tends to have a main, opening feature, which might be a major work by a Catalan architect (such as the Barcelona football ground —the Camp Nou— by Francesc Mitjans or the Sports Palace by Josep Soteras), or else a theoretical or critical, controversial article, such as the article-editorials published in no. 19 by Nicolau M. Rubió i Tudurí ("Recapitulación") and in no. 22 by Josep M. Sostres ("Creación Arquitectónica y Manerismo"). However, the most important change will be the proliferation of works and projects of the "new" architecture by local figures: Bohigas and Martorell, Sostres, Mitjans, Barba Corsini, Coderch. And one final change: the publication of extensive article-reports on pressing questions of urban planning, encompassing demographic, economic and sociological themes. Indeed, the fruits announced earlier now seem to be falling from the tree by the dozen. There are so many and such interesting things to publish that it has become pointless to pose the question: *What is an architectural journal?* If there is material, it is grouped together in a notebook and published: this is what a journal is. The problem is now a different

11
30
1950
1957

"La Arquitectura en la III Bienal
Hispanoamericana"
Antoni Perpiñá: Gran Premio
Ciudad de Barcelona [24 / 1956]

De l'examen dels deu primers números de *Cuadernos* no queda clar a quins fruits es devia referir la salutació apareguda al primer número que justificuessin la urgència d'una revista o, si més no, d'un quadern on anotar tantes coses interessants. Amb el número 11-12 s'inicia una etapa marcada precisament per les primeres evidències d'aquests fruits. L'únic canvi aparent és el de la portada. Segueixen sense aparèixer editorials, i fins al número 18 no hi apareixen uns crèdits amb un consell de redacció, amb Ramon Tort com a director, quan aleshores el degà del Col·legi era Manuel de Solà-Morales i Rosselló. Però el guió de seccions mantingut fins ara desapareix, i la revista passa a ser, al llarg d'aquesta etapa, moltes coses diferents, sense una estructura constant, sense una caixa prefixada. De fet, se sol encapçalar cada número amb una mena de "plat fort", que pot ser una obra d'envergadura d'un arquitecte català (com és el cas del Camp Nou, obra de Francesc Mitjans, o del Palau d'Esports, de Josep Soteras), o bé un article teòric o crític de contingut polèmic, com és el cas dels articles-editorials escrits als números 19 per Nicolau M. Rubió i Tudurí ("Recapitulación") i 22 per Josep Maria Sostres ("Creación arquitectónica y manerismo"). Però el canvi més important serà la proliferació d'obres i projectes de la "nova" arquitectura per part d'arquitectes locals: Bohigas i Martorell, Sostres, Mitjans, Barba Corsini, Coderch. I un últim canvi: la publicació d'extensos articles-informes sobre qüestions candents d'urbanisme, abastant temes demogràfics, econòmics, sociològics. De fet, aquells fruits que s'anunciaven sembla que ara cauen de l'arbre a dotzenes. El problema sembla ser més aviat que hi ha tantes coses per publicar, i tan interessants, que ja és inútil plantejar-se la qüestió: *Què és una revista d'arquitectura?* Si hi ha material, s'agrupa en un quadern i s'edita: això és una revista. El problema, ara, serà un altre: si hi ha

one: if there is material, and so much of it, how should it be published?

During this period, *Cuadernos de Arquitectura* seems to swing between two opposite poles: the stringent and extensive publication of a small amount of material in each issue (such as no. 13, consisting solely of Josep Francesc Ràfols' long monograph on Jujol and an interview with Bruno Zevi), or of a huge amount of material in each issue, devoting very little space to each theme, as if in a current affairs magazine. When the journal stands at this second pole, publishing techniques are combined with sophisticated graphics, assisted by advances in the art of photography, the inclusion of colour, new printing techniques, and so on. Indeed, as awareness increases of the fact that *Cuadernos* is becoming the vehicle of diffusion for important material, the journal itself seems to compete for attention with this very material, as a journal, as an object, but in no way strictly as a vehicle. Thus the first publications appeared of buildings consisting of three or four spectacular images which, in turn, also claim their own autonomy from the photographed object. *Cuadernos* is increasingly becoming in itself a motive of interest, as an interesting object per se, at the precise moment when the material it publishes has more than enough importance to be the object, this time with more reason, of the intentions expressed in the opening greeting in the first issue.

Between the monograph and the varieties journal, between the identity of the journal itself and the undoubted interest of the material available, *Cuadernos de Arquitectura* gradually gave preference to reports on local architectural works combined with monographs on Gaudí, Jujol, Berenguer and others, as well as extensive studies on issues of current urban planning and on social themes (number 15-16 is devoted to the "housing problem"), relegating the subjects of history and of art in general to second place. The question regarding how all this should be published is partially answered among doubts and hesitations which appear issue after issue. If the interesting material was now within arm's reach but was too much to fit into *Cuadernos*, the journal in turn took advantage of this immense availability to search for its own identity and to consolidate itself as a publication as interesting and attractive as the material published.

material, i tant, com caldrà publicar-lo?

En aquesta etapa, *Cuadernos de Arquitectura* sembla oscil·lar entre dos pols: la publicació rigorosa i extensa de poc material a cada número (com és el cas del número 13, on s'hi publica exclusivament un llarg monogràfic sobre Jujol, a càrrec de Josep Francesc Ràfols, i una enquesta a Bruno Zevi), o bé la proliferació de moltíssim material a cada número, amb molt poc espai per a cada tema, com en una revista d'actualitat. Quan la revista cau en aquest segon pol, la tècnica de publicació es combina amb les sofisticacions gràfiques, ajudades pels avanços de la fotografia, la incorporació del color, les noves tècniques d'impressió, etc. De fet, a mesura que s'avança en la consciència que *Cuadernos* està sent cada vegada més el vehicle de divulgació d'un material important, la mateixa revista sembla que competeix en interès amb aquest mateix material, com a revista, com a objecte, en cap cas com a estricte vehicle. Així, apareixen les primeres publicacions d'edificis consistents en tres o quatre imatges espectaculars, les quals, al seu torn, també reclamen autonomia respecte al propi material fotografiat. *Cuadernos* s'està instituint com un motiu d'interès autònom, com un objecte interessant per se, precisament en aquell moment en què el material que publica disposa sobradament d'un interès prou important com perquè se li apliquin, aquest cop amb més raó, les intencions declarades a la salutació del primer número.

Entre el monogràfic i la revista de varietats, entre la identitat de la mateixa revista i l'interès indubtable del material disponible, *Cuadernos de Arquitectura* va donant preferència, a poc a poc, a reportatges d'obres d'arquitectes locals, combinats amb monogràfics sobre Gaudí, Jujol, Berenguer; llargs estudis sobre temes d'urbanisme d'actualitat, i també sobre temes socials (el número 15-16 està dedicat al "problema de la vivienda"), deixant en segon pla els temes d'història i els d'art en general. La pregunta *Com publicar tot això?* queda parcialment contestada entre dubtes i vacil·lacions, que es manifesten número rera número. Si el material interessant està ara a l'abast de la mà i desborda les pròpies capacitats de *Cuadernos*, la revista, al seu torn, s'aprofitarà d'aquesta enorme disponibilitat per buscar les seves pròpies senyes d'identitat, per instituir-se com una publicació, tan interessant i atractiva com el propi material publicat, a l'altura d'aquest mateix material.

M. I., "Nuestros arquitectos en la XXIII Feria Internacional de Muestras de Barcelona" [23/1955]

The period during which *Cuadernos de Arquitectura* was edited by Assís Viladevall, with Vicenç Bonet as head of the editorial staff and first Manuel de Solà-Morales and later Antoni de Moragas i Gallissà as COAC presidents, was one of the longest in the history of the journal in terms both of years (from 1958 to 1966) and of the number of issues (33, four per year). This fact raises a further question: that of the continuity and stability of the 'notebook'. The reasons for the continuity achieved during this period are clear and refer, evidently, to everything that occurred outside the notebook and to the ability of the notebook to assimilate it, gather it together and, in short, take advantage of it. With issue no. 31, the look of *Cuadernos de Arquitectura* hardly changes: there were slight changes to the successive covers, but the format continued to be that of the previous period, the graphic design undergoing minor, scarcely perceptible changes. The new editorial staff continued along the same lines, at least in appearance, as their predecessors. Outside the journal, however, many things were happening which heralded very fortunate times for the notebook: the work of the six or seven local architects "presented" during the previous period increased year after year and new figures were emerging whose work promised to be so interesting that the pages of the notebook would be insufficient to cover it: Robert Terradas, Enric Tous and Josep M. Fargas, Lluís Nadal, Antoni de Moragas, Antoni Bonet Castellana, the Subias-Giráldez-López Iñigo team and many more. These works added to those of the already well-known architects meant that for nine years *Cuadernos de Arquitectura* devoted most of its pages to the local output. Once this position had been adopted, which would endow the notebook with undoubted interest, a serious reply was now required for the question which had remained unanswered in the previous period: *How should a work of architecture be published?* During this period the journal found the answer and some previously acquired formal vices were eradicated: works or projects are no longer published prematurely or in haste; the presentation becomes at once informative and didactic; only those plans are published which are essential for a correct interpretation of the work; colour photographs are rarely published and when they are included they are clearly displayed as a "luxury". The role of photography takes a different direction: images are selected and arranged so that they provide the opportunity for a thorough formal reading, but at the same time obeying criteria of economy and synthesis: reiterations or spectacular presentations are avoided. The content of the photographs (Francesc Català-Roca was to all intents and purposes the "official" photographer during this period) is no longer "effectist" as before. It seemed as if *Cuadernos* had finally found the way to show the reader a work of modern architecture. On the other hand, the material which now nourished the journal was becoming increasingly abundant: of the twenty-or-so local architects, at least six or seven were featured regularly on successive pages of the notebook with the totality of their work. The "fruits" mentioned in the initial greeting were now multiplying on all sides. All *Cuadernos* had to do was to be a faithful witness to them. The interest of the journal itself now became merged with the interest of the works. *Cuadernos* had sacrificed its own identity as an object and had accepted the role of vehicle by means of which to revisit the architecture of the moment. As long as the fruits continued to fall from the tree, the continuity of the journal was assured. And this situation lasted practically until 1966. Interspersed among local works of architecture were those of Spanish or foreign architects, although fewer in number due to insufficient room. Furthermore, the presence of these works no longer

31
63
1958
1966

L'etapa en què *Cuadernos de Arquitectura* és dirigida per Assís Viladevall, amb Vicenç Bonet com a cap de redacció, i coincidint amb els deganats de Manuel de Solà-Morales i Antoni de Moragas i Gallissà, és una de les més llargues de tota la història de la revista, tant pel que fa a la durada (9 anys: de 1958 a 1966) com a la quantitat de números (33 números: 4 números l'any). Aquest fet planteja una nova qüestió: la de la pretesa continuïtat del quadern, la de la seva estabilitat. De fet, les causes de la continuïtat assolida en aquest període són clares, i fan referència, evidentment, a tot allò que passa fora del quadern, i a la capacitat del mateix quadern per assimilar-ho, per recollir-ho i, en definitiva, per aprofitar-ho.

Amb el número 31, *Cuadernos de Arquitectura* no canvia pràcticament la seva forma: hi ha lleus canvis a les portades successives, però el format seguirà sent el de l'etapa anterior, i el disseny gràfic experimenta lleugeres modificacions poc perceptibles. La revista canvia d'equip redactor amb una clara continuïtat, almenys en aparença, amb els plantejaments de l'etapa anterior. Però a l'exterior de la revista hi succeeixen moltes coses que prometen al quadern un període afortunat: les produccions d'aquells sis o set arquitectes locals que havien estat "presentats" a l'etapa anterior es multipliquen any rera any, i a aquells noms s'hi afegeixen d'altres, l'obra dels quals garantirà el subministrament d'obra arquitectònica prou interessant com perquè les pàgines del quadern es quedin curtes: Robert Terradas, Enric Tous i Josep Maria Fargas, Lluís Nadal, Antoni de Moragas, Antoni Bonet Castellana, l'equip Subias-Giráldez-López Iñigo, i molts altres. Afegits a la producció dels que ja eren coneguts fan que, durant nou anys, *Cuadernos de Arquitectura* dediqui la major part de les seves pàgines a la publicació de les respectives obres. Un cop assumit aquest fet, que donarà al quadern un interès indiscutible, caldrà respondre seriosament a la pregunta no contestada a l'etapa anterior: *Com publicar una obra d'arquitectura?* En aquesta etapa, es pot dir que la revista ho assoleix, i alguns vicis de forma anteriors es corregeixen: s'evita la publicació apressada, precipitada, d'obres o projectes; la presentació vol ser alhora informativa i didàctica; es publiquen les plantes imprescindibles per a una correcta comprensió de l'obra; s'eliminen pràcticament les fotos en color, i quan apareixen es mostren clarament com un "luxe"; la fotografia pren un altre caire: les imatges estan seleccionades i compostes de manera que el reportatge fotogràfic mostri l'obra amb la intenció de facilitar-ne una exhaustiva lectura formal, però també amb un notable sentit d'economia i de síntesi: evitar reiteracions, presentacions espectaculars, etc.

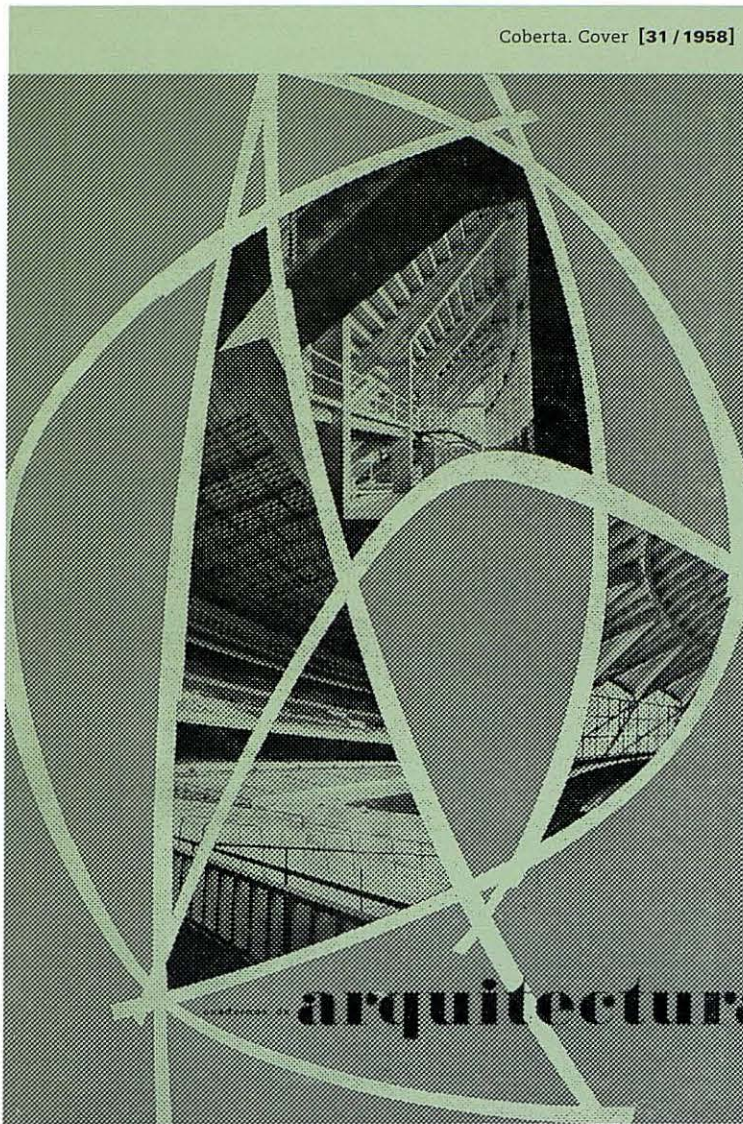
El propi contingut de les fotografies (Francesc Català-Roca és, de fet, el fotògraf "oficial" d'aquesta etapa) ha corregit els efectismes anteriors. Sembla que *Cuadernos* ha trobat finalment la manera de mostrar al lector una obra d'arquitectura moderna.

D'altra banda, el material de què es nodreix la revista és cada cop més abundant: de la vintena d'arquitectes locals publicats, n'hi ha almenys cinc o sis que apareixen a les successives pàgines del quadern amb la totalitat de la seva obra. Els "fruits" dels que es parlava a la salutació del primer número es multipliquen ara per totes bandes. *Cuadernos* només s'ha de proposar ser-ne un digne testimoni. L'interès que pot tenir la revista es confondrà ara amb l'interès que puguin tenir aquestes obres.

La revista ha renunciat a una condició d'identitat objectual i accepta ser el vehicle per visitar l'arquitectura del moment. En la mesura en què els fruits no cessin de caure de l'arbre, la revista tindrà garantida la seva continuïtat. I això durarà ben bé fins l'any 1966.

Intercalades amb les obres d'arquitectes locals, hi apareixen obres d'arquitectes espanyols o estrangers,

represented a lesson from abroad or a curiosity, but rather material perfectly comparable to what was being produced here. It is significant, for example, that Pier Luigi Nervi's Roman Sports Pavilion should receive the same treatment as the Barcelona Sports Palace, the Stadium of the Espanyol Football Club or the Camp Nou (the first phase of which was completed in 1957). The journal became lightly internationalised in the form of summaries translated into English and correspondents in Switzerland, Holland, Great Britain, Finland, the United States or Germany among other countries. International architectural culture was by now a mirror in which the avalanche of local works could contemplate itself with satisfaction. And, as occurs whenever there is an outpouring of interesting work, a veritable productive orgy, *Cuadernos* realised that this merry feast had come to replace criticism and reflection. Therefore, part of the merit of the notebook of the early sixties lies in the journal's awareness of this fact and its attempts to make the appropriate corrections.

However, how could this be done or, rather, who could do this? From an examination of this period it is easy to deduce that the main critical consciences of Catalan architectural culture were still basically two, Josep M. Sostres and Nicolau M. Rubió i Tudurí, to which we might add two further voices, less critical and more historicist and academic, namely Josep Francesc Ràfols and Alexandre Cirici, and the critical spirit and capacity of the most restless architects (Bohigas, Subias and Mackay, among others) centred preferably on social, political

però en menor nombre: no hi ha espai. D'altra banda, la seva presència ja no és una lliçó vinguda de fora, o una exquisidesa, sinó un material equiparable en tot amb el d'aquí. És significatiu que la publicació del Pavelló d'Esports de Roma de Pier Luigi Nervi rebí el mateix tractament que la del Palau d'Esports, l'Estadi de l'Espanyol o el mateix Camp Nou (amb la primera fase acabada l'any 1957). La revista s'internacionalitza lleument en un sentit d'equiparació amb el forà: textos resumits traduïts a l'anglès, corresponents a Suïssa, Holanda, Anglaterra, Finlàndia, Estats Units, Alemanya... La cultura arquitectònica internacional serà un mirall on tot l'allau de produccions locals s'hi contemplarà satisfet. I, com passa amb tot devessall d'obra interessant, amb tota orgia productiva, *Cuadernos* s'adonarà, en aquesta època, que aquesta festa feliç ha substituït la crítica i la reflexió. I una part del mèrit del quadern del començament dels 60 estarà en el fet d'adonar-se d'això i en haver intentat corregir-ho.

Però, com es podia fer? O més ben dit, qui ho podia fer? De l'examen d'aquesta etapa es dedueix fàcilment que les dues grans consciències crítiques de la cultura arquitectònica catalana d'aleshores segueixen sent bàsicament dues: Josep Maria Sostres i Nicolau M. Rubió i Tudurí. S'hi podrien afegir dues veus més, amb un caire més historicista, menys crític i més acadèmic: les de Josep Francesc Ràfols i Alexandre Cirici, a més de l'esperit i la capacitat crítica d'alguns dels arquitectes més inquietos (Bohigas, Subias, Mackay, entre d'altres), centrada prioritàriament en temes socio-polítics i urbanístics.

and urban planning themes. All the material produced along these lines would be published in each issue in sepia-coloured sections on average quality paper, together with letters to the editor and theoretical studies: "small print". The notebook thus solved the question of theoretical reflection by giving it a space apart. The main body of the journal, with its glossy paper and splendid photographs, continued to feature completed works which were queuing up outside to be included in the review.

This duality of the notebook was broken in 1966, with issues nos 60 and 61. In an astonishing breakaway from the direction followed so far, the two issues were devoted exclusively to studies on the districts of Barcelona, studies with demographic, sociological, urbanistic and even political implications. It seemed that a certain "bad conscience" on the part of *Cuadernos* had suddenly surfaced. And, with this "bad conscience", the crisis of a blossoming period: number 62, at the end of this phase, attempted to return once again to the publication of new urban buildings, mainly in Barcelona, by the "usual" architects and with the "usual" interest. However, *Cuadernos* realised that this doubtful moves required an explanation. It was then that the first editorial in the history of the notebook appeared: the first text in which intentions and aims are fixed. The notebook had lost its stability when the emergence of a new conscience caused the crisis of the torrent of nine years of constructed work in Catalonia, the feast of nine years of productive happiness. The tone of the editorial is self-justifying, doubtful, even fearful. Here follow the first two paragraphs:

"Anticipating possible perplexities and disappointments, first of all it is our wish to assure the reader that this present issue does not in any way represent a deviation from the path initiated in previous issues on the outlying districts of Barcelona or abandonment of the task we imposed on ourselves there. The effective collaboration, at once spontaneous and demanding, of a team of young architects made the publication possible of these two issues and marked, furthermore, the occasion of our journal's awakening to new responsibilities. However, the fulfilment of our responsibilities, which imply a deeper criticism, a monographic character for most of our issues and even greater periodicity which would make the dialogue livelier and more stimulating, demands many things.

It is impossible overnight to improvise a structure capable of assuring the continuity of the task undertaken.

Although in its contents this issue coincides with those of the previous period, we have attempted to endow it with a more marked critical tone and bring to light a series of problems which we had formerly proposed to examine more thoroughly (...)."

If all the questions that the journal might have asked itself so far referred to its own identity, to the inner problems of the journal as such, with the crisis initiated with no. 62 the notebook posed for the first time the question of new themes, a new field of questions: that of the relationship of the journal with the outside world, understood not as a closed circle in which only professionals live but as the social sphere as a whole. The new question would therefore be: *Who does the journal serve?* What is most significant about the Viladell-Bonet period is the capacity of the notebook to find answers, during nine years of effort, to previous questions and to open the way for more compromised questions, more difficult to answer. *Cuadernos de Arquitectura* would tackle these new questions placing its continuity and its stability in jeopardy and practically until the present day become a series of trials and errors in a never ceasing project.

Tot el material produït en aquesta direcció queda recollit en unes separates de color sèpia, amb paper de qualitat mitjana, que apareixerà a cada número, junt amb les cartes al director i tots aquells estudis amb intencions teòriques: lletra "menuda". El quadern resol el problema de la reflexió dedicant-li un espai apart. Al gros de la revista, amb paper setinat i esplèndides fotografies, *Cuadernos* anirà destil·lant obra construïda, que està fent cua a l'exterior per a ser-hi inclosa.

Aquesta bicefàlia del quadern es trenca l'any 1966, amb els números 60 i 61. D'una manera tallant, sorprenent, es dediquen aquests dos números, exclusivament, a estudis sobre els barris de Barcelona, estudis amb implicacions demogràfiques, sociològiques, urbanístiques, fins i tot polítiques. Sembla que una certa "mala consciència" de *Cuadernos* ha sortit de cop i volta a la superfície. I, amb aquesta mala consciència, la crisi d'una etapa florent: el número 62, a la fi d'aquesta etapa, es vol dedicar de nou, una vegada més, a la publicació de cases urbanes de nova construcció, principalment a Barcelona, fetes recentment pels arquitectes "de sempre", amb l'interès "de sempre". Però *Cuadernos* entén que aquesta dinàmica dubitativa requereix una explicació. Aleshores hi apareix el primer editorial de la història del quadern: el primer text on es dona una explicació, on es marquen uns propòsits, unes fites. El quadern trontolla quan l'emergència d'una nova consciència ha posat en crisi el feliç devessall de nou anys d'obra construïda a Catalunya, la festa de nou anys de felicitat productiva. El to de l'editorial és justificatiu, dubitatiu, esporuguit.

En reproduïxo els primers paràgrafs:

"Saliento al paso de posibles extrañezas y decepciones, queremos señalar ante todo, que el presente número no supone en modo alguno el abandono de la línea iniciada en nuestros anteriores números sobre los suburbios de Barcelona ni la deserción de la tarea que en ellos nos impusimos. La eficaz colaboración, a la vez espontánea y exigente, de un equipo de jóvenes arquitectos permitió la publicación de estos dos números y fue, además, la ocasión de un despertar de nuestra revista a nuevas responsabilidades. Pero el cumplimiento de nuestros propósitos, que implican una crítica más profunda, un carácter monográfico de la mayoría de nuestros números e incluso una periodicidad más frecuente, que haga más vivo y fecundo el diálogo entablado a través de nuestra revista, exige muchas cosas. No es posible, de la noche a la mañana, improvisar una estructura capaz que asegure la continuidad de la tarea iniciada.

Aunque, en su contenido, este número coincide con los de la anterior etapa, hemos intentado, sin embargo, darle un tono crítico más acentuado y denunciar a través de él una serie de problemas que, en su día, nos proponemos tratar de una manera más exhaustiva (...)."

Si totes les preguntes que es podia formular la revista feien referència a la seva identitat, a la problemàtica interna de la revista com a tal, amb la crisi oberta al número 62 el quadern es planteja per primer cop una nova temàtica, un nou camp d'interrogacions: el de les relacions de la revista amb el món exterior, entenent aquest món exterior no ja com un cercle tancat viscut pels propis professionals, sinó com tota l'esfera social. La nova pregunta serà, doncs: *A qui serveix la revista?* És significativa, de l'etapa Viladell-Bonet, la capacitat del quadern per resoldre, durant nou anys d'esforços, les interrogacions anteriors, i d'obrir-se cap a preguntes més compromeses, més difícils de respondre. *Cuadernos de Arquitectura* abordarà aquestes noves interrogacions a costa de la seva continuïtat, de la seva estabilitat, i passarà a convertir-se en un seguit de temptatives, en un projecte constant, gairebé fins als nostres dies.

In number 63 of *Cuadernos* (1966) a strange circumstance attested to the ideological uncertainty which affected the journal: the issue was first distributed with the name of Pedro Cendoya, the new COAC president, as editor, in accordance with the new Press Law which made it compulsory for the president to be the "nominal" editor of the journal. Immediately afterwards, however, all the issues were withdrawn from circulation to be re-distributed with a label featuring the name of the actual editor: Assís Viladevall. A note published in no. 64 clarified the misunderstanding praising the work carried out by Viladevall and imparting the news of his irrevocable resignation. From issue no. 64 to issue no. 69, the president-editor would be Pedro Cendoya with Àngel Serrano Freixas as editor-in-chief. It seemed clear that Assís Viladevall and Vicenç Bonet had been the victims of circumstances, but it would soon also become clear that their capacity for self-criticism, and by extension the crisis into which the journal had entered at the end of their term, would set the pattern for subsequent years.

Cuadernos de Arquitectura, as from issue no. 64, decided to follow to the letter the guidelines marked in the editorial of no. 62, along the lines of self-critical continuity. Once again, the question would be how to do it. Nos 64 and 65 continued with the strategy of monographs as platforms for debate and criticism. The theme chosen, in this case, would be the urbanism of seaside tourism. The amount of built works published was reduced, and these were always related directly or indirectly to the overall theme. Furthermore, illustrations were now given a section apart, significantly entitled "Información". Therefore, one thing is mere information and collective reflection another.

Until no. 69, *Cuadernos* dealt mostly with urban planning issues, above all as regards their sociological aspects. In no. 66, for example, no built works appear: the "Información" section presents plans of urban development, all at the design stage, by the same authors who some years before had published their most recent architectural work. The architectural notebook, however, had changed neither in terms of format, nor of layout, nor of composition criteria for the cover, nor of periodicity. The desire for continuity was clear. And the will to overcome the crisis of 1966 was firm. But, *how to do it?* Although no. 67, a monograph on the city of Milan, reveals concern with style in the form of the influence of Italian neoliberty architecture on Catalan production, the almost exclusive emphasis on urbanistic themes reveals the will of the notebook to make its own contribution to the stringent criticism of the state of affairs in the Catalonia of the time. And in the same way that the progressive students of the sixties specialised in urban studies as the socio-political battlefield, it seemed that our profession found in this same trend the way to make social and political criticism while avoiding the censors. The strict interest in questions related to architectural culture found additional support in the work of restoration and information of one of the greatest heritages of local history: Art Nouveau or *Modernisme*. What was at stake here, the theme treated in the form of a simulacrum, was the great complement to the social and political issues: the identity of the Catalan nation.

The efforts made by *Cuadernos* over these ten years was notable. However, at the end of the period the impossibility was detected of classifying or finding an order for the questions examined. The contents of no. 68-69 was a veritable hotchpotch in which beside a chronicle on a Childrens' festival there was a study on Coderch's recent work and an article by Miquel Ponseti on the ideal curves for theatre auditoria. The notebook had become disordered and unsystematic. The inability to answer the question "how?" had led to the disintegration of the "what" of the journal in a collage of an infinity of disperse material.

64
70
1966
1967

Al número 63 de *Cuadernos* (1966), una estranya circumstància dona testimoni de la incertesa ideològica que afecta la revista: se'n fa una primera distribució amb el nom de Pedro Cendoya, nou degà del Col·legi, com a director, d'acord amb la nova Llei de Premsa vigent, que obligava que fos el mateix degà el director "nominal" de la revista col·legial. Immediatament, però, són retirats tots els exemplars i redistribuïts amb una etiqueta on es canvia el nom del director: Assís Viladevall. En una nota apareguda al número 64, s'explica el malentès amb un elogi de la feina feta per Viladevall al capdavant de la revista, junt amb una comunicació de la seva dimissió irrevocable. Del número 64 al 69, el degà-director serà ja Pedro Cendoya, amb Àngel Serrano Freixas com a cap de redacció. Sembla clar que Assís Viladevall i Vicenç Bonet han estat víctimes d'aquests esdeveniments, però també quedarà aviat clar que la seva capacitat autocrítica, i per tant l'autocrisi de la revista al final de la seva etapa, marcaran les directrius dels anys posteriors.

Cuadernos de Arquitectura, a partir del número 64, es proposa, en una línia de continuïtat autocrítica, seguir al peu de la lletra les pautes marcades a l'editorial del número 62. La pregunta, ara, serà de nou: *Com fer-ho?*

Els números 64 i 65 segueixen l'estratègia dels monogràfics com instruments de debat i de crítica. El tema elegit, en aquest cas, serà l'urbanisme del turisme costaner. La publicació d'obres construïdes es redueix en volum, i sempre té relació, directa o indirecta, amb el tema tractat. A més, la part gràfica s'incorpora en una secció a part, sota el títol significatiu d'"Información". Una cosa és la mera informació, doncs, i l'altra la reflexió col·lectiva. Fins al número 69, *Cuadernos* s'ocuparà primordialment de temes urbanístics, sobretot en el seu vessant sociològic. Al número 66, per exemple, no hi apareixen obres construïdes: la secció "Información" presenta plans urbanístics, tots ells en fase de projecte, realitzats pels mateixos autors que fa uns anys hi publicaven la seva obra arquitectònica més recent. El quadern, però, no ha canviat de format, ni de disseny gràfic, ni de criteris per a compondre la portada, ni de periodicitat. La voluntat de continuïtat és clara. I la voluntat d'assumir l'autocrisi de l'any 66 és rigorosa. Però, *com fer-ho?* Encara que el número 67, dedicat a Milà, revela una inquietud per l'estil amb el testimoni de la influència de l'arquitectura italiana "neoliberty" en la producció local, l'èmfasi quasi exclusiu en temes urbanístics deixa entreveure la voluntat del quadern d'aportar la seva part a la crítica rigorosa a l'estat de coses de la Catalunya d'aleshores. I de la mateixa manera que els estudiants progressistes dels anys 60 s'especialitzen en urbanisme com a camp de batalla socio-polític, sembla que el col·lectiu d'arquitectes trobi en aquesta mateixa tendència la manera de fer crítica social i política tot evitant la censura. L'interès estricte per les qüestions relacionades amb la cultura arquitectònica es recolzarà, d'altra banda, en el treball de recuperació i divulgació d'un dels grans patrimonis de la història local: el modernisme. Aquí, el que està en joc, el tema tractat en forma de simulacre, és el gran complement del problema social i polític: la identitat de la nació catalana.

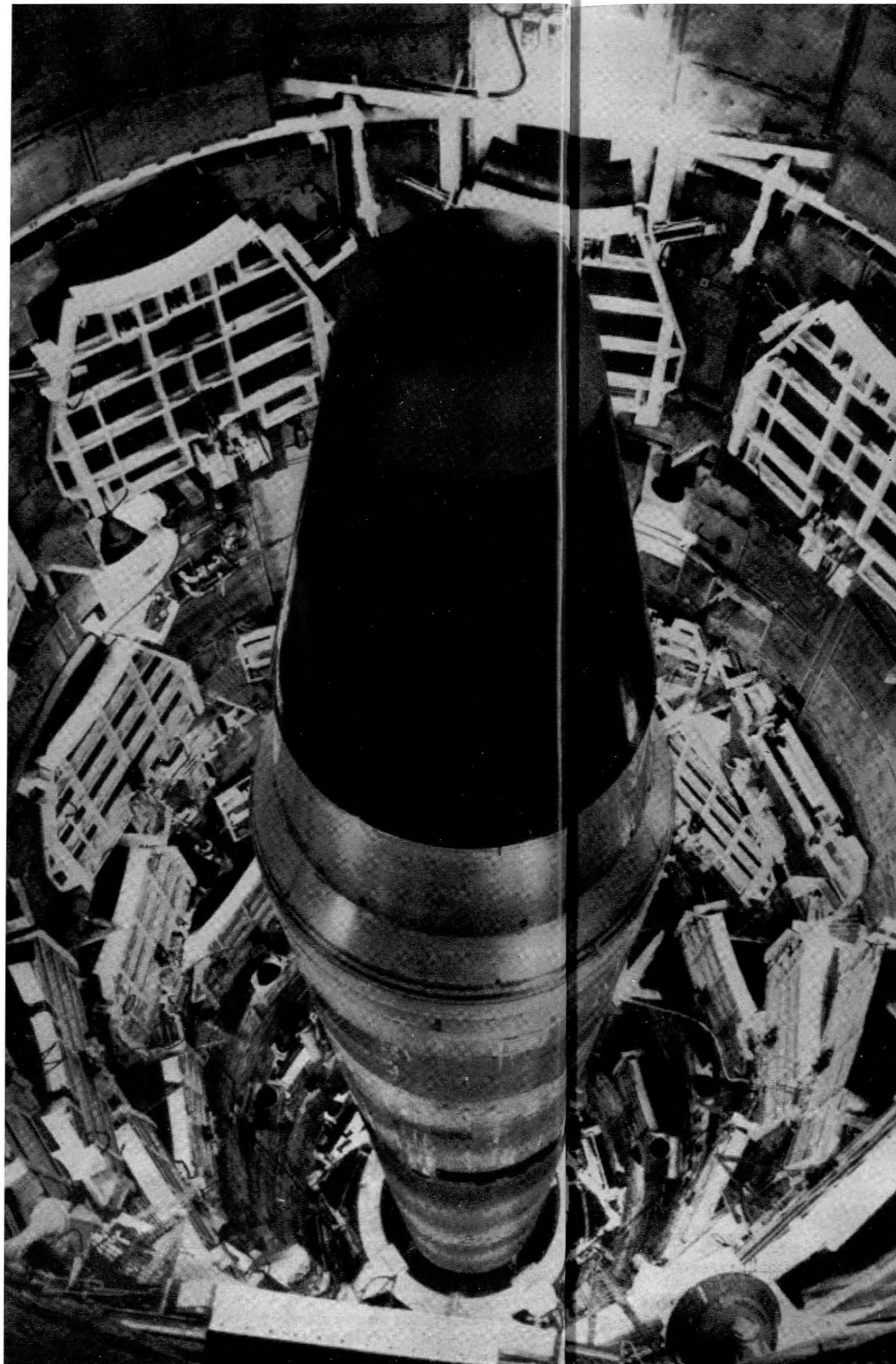
L'esforç de *Cuadernos* en els últims deu anys ha estat notable. Però al final d'aquesta etapa es detecta la impossibilitat de classificar, de trobar un ordre en els temes tractats. L'índex del número 68-69 és un autèntic desgavell, on al costat d'una crònica sobre el Saló de la Infància hi cap un estudi sobre l'obra recent de Coderch, o un estudi de Miquel Ponseti sobre les corbes ideals de les platees dels teatres. El quadern es desordena, es dessistematitza. La incapacitat de respondre a la pregunta sobre el "com" ha portat a una desintegració del "què" de la revista en un collage d'infinat de materials dispersos.

Luis Prieto Bancos, "La ciudad indefensa" [66 / 1966]

The uninterrupted line of continuity and self-criticism followed by *Cuadernos* since 1958 led, at the beginning of the period when Xavier Subias was president-editor (1967) and subsequently when Josep Corredor-Matheos was editor-in-chief (advised by a board consisting of Rubió i Tudurí, Josep M. Sostres, Federico Correa, Josep Bonet, Cristian Cirici and Vicenç Bonet), to a new reflection caused by the surplus of themes of urban planning: a critical culture must make room for many other questions besides those of urbanism and sociology. Over eight issues, the notebook was to leave this theme aside to gather other kinds of fruits which by now had ripened for the first time: theoretical and critical treatment of themes related, closely or not so closely, to architecture. Number 70 featured articles on Mies, on types in architecture, on the problems of technology, on the reconstruction of Rotterdam. No. 71 was a monograph on interiors. No. 72, a monograph on Aalto, Magistretti and Colin St John Wilson in which Manuel Vázquez Montalbán collaborated for the first time. No. 73 was the first yearbook of Catalan architecture in the history of *Cuadernos* and the corresponding editorial defined the journal's intention to be a "realist chronicle". No. 74 was a monograph on design, a subject of growing importance within the discipline. In no. 75 several different commentaries appeared on what was then a controversial book, Oriol Bohigas' *Contra una Arquitectura Adjetivada*. No. 76-77 was about the Barcelona metro, with collaborations as varied as those of Nikolaus Pevsner and of the journalist and novelist Josep Pla, the latter with an article on the metro of Moscow. There was, therefore, a critical culture in constant effervescence, and the task of the notebook was to record, order and divulge it. And it was precisely the difficulty of this task that led to a new crisis. Because the obvious danger of dealing with a wide variety of themes is dispersion. And this dispersion had already become manifest in no. 75: a strange monograph on "inaccessible buildings" which is merely a collection of highly diverse projects. In the editorial for this issue the inclusion of such diverse material was justified on the basis of its "topicality". In short, the critical nature of a non-existent monograph was used as a pretext to publish an anthology of architecture of the time. *Cuadernos* had covered a period in which it seemed that all the possibilities of the journal had been tried. With this return to past formulae, the self-criticism of the notebook had to direct itself towards new forms, new ideas. The editorial for no. 75 shows these contradictions and attempts to justify a set of results once again in doubtful, fearful terms. On returning to the themes of the first issues, *Cuadernos* once again posed the old questions in a further attempt to find new answers.

Pep Bonet
 "El diseñador industrial frente
 a la sociedad de consumo"
 [74 / 1969]

71
 79
 1967
 1970

La línia de continuïtat i d'autocrítica constant seguida per *Cuadernos* des de l'any 1958, porta, amb l'inici de l'etapa de Xavier Subias com a degà-director (1967), i posteriorment de Josep Corredor-Matheos com a cap de redacció (assessorat per un consell format per Rubió i Tudurí, Josep M. Sostres, Federico Correa, Josep Bonet, Cristian Cirici i Vicenç Bonet), a una nova reflexió sorgida del superàvit de temes urbanístics: una cultura crítica ha de passar pel tractament de molts altres temes, a més de l'urbanisme i la sociologia. El quadern abandonarà durant vuit números aquesta temàtica i recollirà una altra classe de fruits que ara, per primer cop, ja estan madurs: tractaments teòrics i crítics sobre temàtiques relacionades, de prop o de lluny, amb l'arquitectura. Al número 70 hi apareixen articles sobre Mies, sobre el tipus en arquitectura, sobre el problema de la tecnologia, sobre la reconstrucció de Rotterdam. El número 71 és un monogràfic sobre interiors. El 72, un monogràfic sobre Aalto, Magistretti i Colin St. John Wilson, amb la col·laboració —per primera vegada— de Manuel Vázquez Montalbán. El número 73 és el primer anuari de la història de *Cuadernos*. L'editorial que el presenta defineix la voluntat de la revista de ser una "crònica realista". El número 74 és un monogràfic sobre disseny, tema d'importància creixent dins l'àmbit disciplinari. Al 75 hi apareixen diversos comentaris sobre un llibre aleshores polèmic, *Contra una arquitectura adjetivada*, d'Oriol Bohigas. El número 76-77 tracta sobre el metro, amb col·laboracions tan diverses com la de Nikolaus Pevsner o la de Josep Pla, aquesta última sobre el metro de Moscou. Hi ha, per tant, una cultura crítica en constant fermentació, i la tasca del quadern és enregistrar-la, ordenar-la, divulgar-la. I és precisament la dificultat d'aquesta tasca el que portarà a una nova crisi. Perquè el perill evident de tractar temàtiques molt diverses és la dispersió. I aquesta dispersió es manifesta ja al número 75: un estrany monogràfic sobre "edificis poc accessibles", que no és altra cosa que un recull de projectes molt diversos, sense cap altre material. A l'editorial que presenta aquest número es justifica la inclusió de material tan divers sobre la base de la seva "actualitat". En definitiva, s'ha pretès utilitzar el caràcter crític d'un monogràfic inexistent per publicar un recull d'arquitectura d'actualitat. *Cuadernos* ha cobert un cicle, en el qual sembla que totes les possibilitats presentades a la revista han estat ja assajades. Amb aquest retorn a fórmules passades, l'autocrítica del quadern haurà de dirigir-se a noves fórmules, a noves idees. L'editorial del número 75 intueix ja aquestes contradiccions, i intenta justificar uns resultats en termes altre cop dubitatius, temerosos. En retornar a les temàtiques dels primers números, *Cuadernos* es replantejarà les velles preguntes, i intentarà donar-los-hi noves respostes.

The problem of dispersion was firmly corrected as from issue no. 79 with Emili Donato's appointment as chief of editorial staff and de facto editor and the adoption of a formula destined to structure the journal over the following years. This period coincided with the presidencies of Josep M. Fargas and, once again, of Antoni de Moragas i Gallissà. The new formula was, in part, a return to monographs, although in fact it was more than this: it was a question of writing monographs on very open, vindicative themes which could be observed from many angles and gave scope for the collaboration of professionals and intellectuals from different disciplines. These new monographs would be interrupted only by the yearbooks, which in 1971 occupied two whole issues (nos 84 and 85).

The selection of the monographic themes denoted an orientation in trends, since it combined the analysis of problematical themes with studies linked above all to rationalist culture. Thus, no. 79 (still coordinated by Josep Corredor-Matheos and Joaquim Horta) was devoted to the Amics de l'Art Nou (Friends of the New Art), or ADLAN, with articles by Joaquim Molas, Sebastià Gasch and Albert Ràfols-Casamada, together with the reproduction of documents, chronological tables, lists of collaborators and summaries of articles; no. 80 (which marked a major change in the look of the journal) featured an analysis of the urban history of Barcelona, also from a wide range of viewpoints; nos 83 and 86 dealt with the problems of open spaces in Barcelona, with contributions as diverse as those of Bach-Dols-Millet-Páez, Jordi Borja, Miquel Roca i Junyent, Eugenio Trías ("Ocio y Cultura") and Mercè Sans. No. 87 was a study of the Metropolitan Area of Barcelona, with contributions from Lluís Cantalops, Manuel de Solà-Morales, Manuel Torres Capell, Manuel Ribas Piera, Juli Esteban and others; nos 88 and 89 were devoted to the theme of "Education and Architecture" with contributions from Eduard Bru, Josep Lluís Mateo, Oriol Bohigas, Uwe Geest and others.

This kind of monograph, which we describe as thematic, might include anything from book reviews to the reproduction of documents via statistical studies and articles of opinion. In short, it is no longer just architecture which is analyzed in *Cuadernos* but rather the whole cultural and social structure related to it: there is no longer talk of school architecture, but rather of "education and architecture". With this formula, which would last beyond no. 94, *Cuadernos* adopted a determined, committed stance which seemed to respond at one blow to all the former questions. The very fact that with issue no. 80 the format of the journal was changed for the first time in thirteen years, now becoming *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo* with a new series entitled "Archivo histórico" (The Historical Archive" with, among others, two splendid issues devoted to the GATCPAC) was important in that it was symptomatic of the fact that the notebook had found an identity, stability and an apparent *raison d'être*.

During this period a number of short "fixed sections" were maintained, among which was "Works and projects. *Cuadernos* selects". In this section four or five projects or recent works were published, occupying very little space. Photographs and drawings acquire their true selective dimensions and are no longer just "Información", as in the previous period. Even in this brief section, this phase of *Cuadernos* seems to be aware as never before of what a journal is: its purpose, whom it serves and what its possibilities and limitations are.

80
94
1970
1973

El problema de la dispersió és corregit decididament a partir del número 79, amb la incorporació d'Emili Donato al cap de la redacció, amb el paper de director de facto, per mitjà de l'adopció d'una fórmula destinada a estructurar la revista en els pròxims anys. Aquesta etapa coincideix amb els deganats de Josep M. Fargas i, un altre cop, d'Antoni de Moragas i Gallissà. La nova fórmula és, en part, la del retorn als monogràfics, però en realitat és més que això: es tracta de monografiar àmbits temàtics molt oberts i vindicats, amb possibilitats de ser observats des de moltes òptiques, i permetent la col·laboració de professionals i intel·lectuals de procedències molt diverses. Aquests nous monogràfics només seran interromputs pels anuaris, que l'any 71 arriben a ocupar dos números (el 84 i el 85). La selecció dels temes monografiats denota una orientació de tendència, ja que combina l'anàlisi de temàtiques deficitàries amb estudis lligats preferentment a la cultura racionalista. Així, el número 79 (encara coordinat per Josep Corredor-Matheos i Joaquim Horta) està dedicat als Amics de l'Art Nou (ADLAN), incloent-hi articles de Joaquim Molas, Sebastià Gasch i Albert Ràfols-Casamada, junt amb la reproducció de documents, taules cronològiques, llistes de col·laboradors i resums d'intervencions; al número 80 (que mostra ja un canvi substancial d'imatge) s'analitza la història urbana de Barcelona, també des d'un ampli ventall d'òptiques; el 83 i el 86 tracten la problemàtica dels espais lliures a Barcelona, amb aportacions tan diverses com les de Bach-Dols-Millet-Páez, Jordi Borja, Miquel Roca Junyent, Eugenio Trías ("Ocio y cultura") i Mercè Sans. El número 87 proposa un estudi sobre l'àrea metropolitana de Barcelona, amb col·laboracions de Lluís Cantalops, Manuel de Solà-Morales, Manuel Torres Capell, Manuel Ribas Piera, Juli Esteban i altres; els números 88 i 89 estan dedicats al tema "Educació i arquitectura", amb col·laboracions d'Eduard Bru, Josep Lluís Mateo, Oriol Bohigas, Uwe Geest, etc.

Aquest tipus de monogràfics, que hem qualificat de temàtics, poden incloure des de la ressenya de llibres fins a la reproducció de documents, passant per estudis estadístics o articles d'opinió. En definitiva, ja no és l'estricta arquitectura el que és analitzat a *Cuadernos*, sinó tot el teixit cultural i social que s'hi relaciona: ja no es parlarà d'arquitectura escolar, sinó d'"educació i arquitectura". Amb aquesta fórmula, que durarà més enllà del número 94, *Cuadernos* adopta una posició decidida i compromesa que sembla respondre de cop a totes les preguntes anteriors. El mateix fet que al número 80 es canviï, per primer cop des de fa 13 anys, el format de la revista, que passa a dir-se *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, i que s'iniciï la nova sèrie "Archivo histórico" (amb dos esplèndids números dedicats al GATCPAC, entre altres), té importància en tant que símptoma que el quadern ha trobat una identitat, una estabilitat i una aparent raó de ser.

Durant aquesta època es mantenen unes breus "seccions fixes", entre les quals hi ha "Obras y proyectos. *Cuadernos* selecciona". S'hi publiquen breument quatre o cinc projectes o obres recents, que ocupen molt poc espai. La divulgació gràfica d'arquitectura ja no és "Información", com pretenia l'etapa anterior, sinó que se n'assumeix la pròpia dimensió selectiva. Fins i tot en aquest breu apartat, aquesta etapa de *Cuadernos* sembla ser conscient, com en cap altra, de què és una revista: per què serveix, a qui serveix, quines són les seves possibilitats i quines són les seves limitacions.

CESARON YA DOS IMPORTANTES CARGOS DEL AREA METROPOLITANA

"EL UNICO GRAN PROBLEMA ES EL AREA"

AREA METROPOLITANA
CRISIS DE
PLANEAMIENTO

Veintidós organismos intervienen en el Area Metropolitana

METROPOLITANA:
EL AREA DEL "ESCANDALO"

EN EL COLEGIO DE ARQUITECTOS

MESA REDONDA SOBRE EL AREA METROPOLITANA

EL DELEGADO GUBERNATIVO LA SUSPENDIO A LA HORA Y MEDIA DE INICIADA

EL FUTURO DEL AREA METROPOLITANA DE BARCELONA EN PELIGRO

HA HABIDO ALGUNAS DIMISIONES EN LOS EQUIPOS QUE ESTUDIAN SU PLANIFICACION Y REALIZACION

EL AREA METROPOLITANA, ASUNTO DE TODOS

SOBRE LA SUSPENDIDA ENCUESTA DEL AREA

CARA Y CRUZ DE UN CONFLICTO

¿EL AÑO DEL AREA METROPOLITANA?

MESA REDONDA
EL AREA METROPOLITANA, TEMA VIVO

EL CONFUSO ASUNTO DEL AREA METROPOLITANA DE BARCELONA

DENTRO DE QUINCE MESES

Los muertos de Barcelona podrán ocupar el área metropolitana

El déficit actual de viviendas en el área metropolitana es de 136.053

Se prevé que de aquí a 1980 se necesitarán 730.000 viviendas; un 30 por ciento de ellas, subvencionadas

LAS DIMISIONES DEL AREA METROPOLITANA

El Plan del Area Metropolitana de Barcelona no tiene entidad jurídica

Los despedidos del Area Metropolitana acudieron ayer a Magistratura

La inexorable necesidad del área metropolitana

SI LA TAREA DEL URBANISTA ES HUMANIZAR EL ESPACIO, LA BARCELONA CONGESTIONADA YA NO RESULTA HUMANIZABLE

EL AREA METROPOLITANA, EN PELIGRO ANTES DE NACER

SE HABLA DE DIMISIONES DEL EQUIPO TECNICO PORQUE SE ACTUA SOBRE HECHOS CONSUMADOS Y SE PRESCINDE DE UNA PLANIFICACION

Se suspendió un juicio contra el Area Metropolitana

PERO, ¿VAMOS A TENER AREA METROPOLITANA?

¿«Area» contra región?

¿Región contra «área»?

Un seminario importante para el desarrollo de nuestras comarcas

EL AREA METROPOLITANA SE QUEDA SIN TECNICOS

TRAS UNOS DESPIDOS LAS DIMISIONES

INTENSO DEBATE SOBRE LOS TRABAJOS DEL AREA METROPOLITANA

With the appointment in 1973 of Xavier Sust and in 1974 of Josep Antoni Dols as editors (with Antoni de Moragas and Jordi Mir as COAC presidents), the same principles were largely respected. The basic reason for this can be sought in the stability and determination which then marked the life of *Cuadernos*, which would remain unbroken until issue no. 106. Over the following nineteen issues the previously described structure was maintained, although certain doubts and hesitations now emerged. The fixed sections were modified several times and they gradually acquired consistency and importance within the journal as a whole, often stealing considerable space from the monograph itself. The aforementioned series "Archivo Histórico", which initially was of considerable substance, eventually became watered down into a series of monographs lacking in specificity. The trend towards opening viewpoints not directly related to architecture became more or less marked from issue to issue. No. 95 is significant in this respect: the monographic theme chosen, "El esquí. Juego de Sociedad de los años 70" (Skiing. The Society Game of the Seventies) contained practically no reference to the urbanistic side of the problem. In this issue, on the other hand, there was a considerable increase in the space devoted to the fixed sections, which became the genuine protagonists of *Cuadernos*: "Works and Projects", "Housing", "The Historical Archive of Urban Planning, Architecture and Design of the COACB", "Contributions", "Translations", "Zebra Crossing", "Urban Planning", "Environmental Control and Services", "Construction and Structures". In the following issues decompensations and decompositions can be observed, with the

95- 105 1973-1974

Amb l'entrada, l'any 1973, de Xavier Sust, i posteriorment, l'any 1974, de Josep Antoni Dols com a responsables de la redacció (sota els deganats d'Antoni de Moragas i de Jordi Mir, respectivament), es manté en bona part el mateix plantejament. La raó de fons d'aquesta continuïtat l'hauríem de buscar en l'estabilitat i la decisió que marquen aleshores la vida de *Cuadernos*, que no es trenca fins al número 106. Continuant amb la fórmula ja descrita, al llarg d'aquests 19 números es detecten, no obstant això, alguns dubtes i vaivens. Es modifiquen diverses vegades les seccions fixes. Aquestes seccions, a poc a poc, van agafant consistència i importància en el gruix de la revista, i de vegades es mengen força espai del dedicat al tema monogràfic. La sèrie "Archivo histórico", ja esmentada, i que semblava arrencar amb molt d'èmfasi, s'acaba dissolent de fet en una sèrie de monografies sense una especificitat particular. La tendència a obrir òptiques no directament relacionades amb l'arquitectura creix i decreix a cada número. El número 95 és significatiu a aquest respecte: el tema monogràfic escollit, "El esquí. Juego de sociedad de los años 70", gairebé no inclou cap al·lusió al vessant urbanístic del problema. En aquest número, en canvi, augmenta considerablement l'espai dedicat a les seccions fixes, que esdevenen les autèntiques protagonistes de *Cuadernos*: "Obras y proyectos", "Vivienda", "Archivo histórico de urbanismo, arquitectura y diseño del COACB", "Colaboraciones", "Traducciones", "Paso de Cebra", "Planeamiento urbano", "Control ambiental y servicios", "Construcción y estructuras". S'observa una descompensació i una descomposició mantingudes als números següents, amb la particularitat que moltes de les col·laboracions d'aquestes

n Cirici, "El esquí, juego de sociedad de los años 70" [95 / 1973]

peculiarity that many of the contributions to the fixed sections were on the chosen monographic theme. These themes themselves continued to be treated from a number of varied perspectives: mass housing, housing estates, natural parks, Ildefons Cerdà, the country house, the work of the "Obra Sindical del Hogar"... Early in the seventies the themes of these monographs tended to centre on matters related to urban planning and territory. *Cuadernos* seemed to have recovered its former political belligerence "disguised" behind urbanistic themes. As the reader will guess, the political conflicts at the core of the College itself would decide the destiny of *Cuadernos* over the following years. With issue no. 106, not even the return to the editorial staff of Vicenç Bonet (an old friend of the journal responsible for its most stable period to date) when the president-editor was still Jordi Mir could prevent the exhaustion of the formula applied so far; neither was the journal capable of carrying out new proposals.

During the next phase of *Cuadernos*, under the presidencies of Jordi Mir, Joan Carles Cardenal and, for a while, Jordi Vilardaga, a succession of different editors were responsible for the journal: Vicenç Bonet (nos 106 to 120), Òscar Tusquets (nos 121 to 125), Juli Laviña (nos 126 to 137) and Agustí Pruñonosa (nos 138 to 142). During this new period, the line was suddenly broken of what we have described as self-critical continuity which had begun in the late fifties and which had seemed to become consolidated as a committed stance of critical synthesis between the specific problems of architecture and those of society in general. The excuse put forward by the new journal would be the "defense of the interests of the profession". Thus, in the editorial for no. 106, which presents the new criteria, we read:

"Since architecture and, by extension, the activity of architects are public realities, it is logical that this professional association should assume responsibility for promoting and maintaining the necessary channels of expression to inform of them. While throughout its chequered career *Cuadernos* has been the vehicle of graphic communication and has striven to reflect aspects not only of architecture but also of urban planning, in some cases it has left to one side others as important as those related to the professional activity which in one way or another can affect it. Apart from the irregularity of their publication, the rigidity of the monographic treatment on which the issues were conceived in no way encouraged a focus on or a simple enumeration of these aspects, which may range widely from legal regulations affecting the profession to information on competitions and scholarships while also including the publication of works of architecture, planning and design, projects and reports, and so on. (...)"

The final part of the editorial mentions the four broad areas the journal was to cover from then on: News Report, Information, Criticism, Debate. However, the generic and excessively biased nature of this new project meant that the good intentions were to be short-lived: in all, seven issues if we include the two devoted to the 1975 yearbook. The rest, until no. 143, would be very different: an alternate succession of yearbooks, architectural guides to different parts of Catalonia and the Balearics, "monographs" which were nothing more than exhibition catalogues (such as that for "Architecture for After a War, 1939-1949", no. 121), the almost full reproduction of far-reaching competitions (the head offices of the Colleges of Catalonia, Seville and Valencia), two issues in

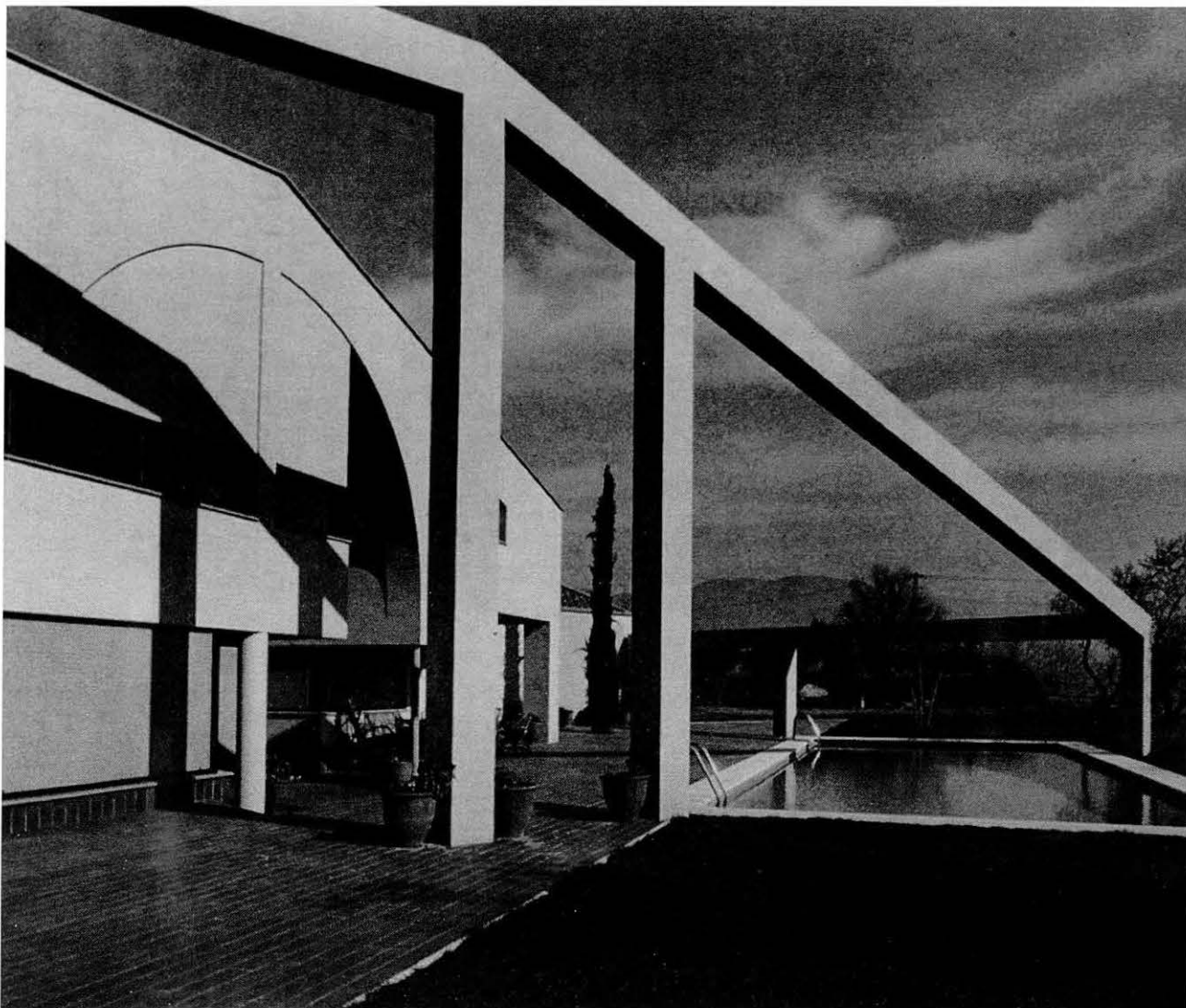
106 143 1975-1980

seccions fixes versaran sobre el tema monogràfic escollit. Els temes monografiats segueixen mantenint la seva versatilitat de tractament: l'habitatge massiu, les urbanitzacions, els parcs naturals, Ildefons Cerdà, el xalet, l'"Obra Sindical del Hogar"... A començament dels 70, la temàtica d'aquests monogràfics tendeix a reiterar qüestions relatives a l'urbanisme i el territori. *Cuadernos* sembla tornar a mostrar una bel·ligerància política "dissimulada" amb temàtiques urbanístiques com a pretext. És fàcil endevinar que les mateixes lluites polítiques al si del col·legi s'encarregaran de decidir el destí de *Cuadernos* en els pròxims anys. Amb el número 106, ni tan sols l'entrada de Vicenç Bonet (vell coneixedor de la revista i protagonista de l'etapa de major estabilitat fins al moment) a la redacció (el degà-director segueix sent el mateix, Jordi Mir), podrà evitar que *Cuadernos* doni per esgotada la fórmula aplicada fins aleshores, tot mostrant-se, no obstant això, incapaç de tirar endavant noves propostes.

La següent etapa de *Cuadernos*, sota els deganats de Jordi Mir, Joan Carles Cardenal i els inicis del de Jordi Vilardaga, compta amb diversos responsables a la redacció: Vicenç Bonet (números 106 a 120), Òscar Tusquets (números 121 a 125), Juli Laviña (números 126 a 137) i Agustí Pruñonosa (números 138 a 142). Durant aquest nou procés sembla que es talla en sec la línia que hem qualificat de "continuitat autocrítica" que arrenca a la fi dels anys 50, i que en les darreres etapes havia semblat quallar en una postura de compromís i de síntesi crítica entre els problemes específics de l'arquitectura i els de la societat en general. L'excusa que posarà la nova revista és la "defensa dels interessos de la professió". A l'editorial del número 106, que presentarà els nous criteris, s'hi llegeix:

"Siendo la arquitectura y en consecuencia las actividades de los arquitectos hechos públicos, es lógico que el Colegio asuma la responsabilidad de promover y mantener los canales de expresión necesarios para dar información de ellos. Si bien *Cuadernos* a lo largo de su azarosa existencia ha sido el vehículo de comunicación gráfica que ha intentado reflejar aspectos del hecho tanto arquitectónico como urbanístico, en algunos casos dejaba de lado otros tan importantes como pueden ser todos aquellos relacionados con la actividad del profesional y que de una manera directa o indirecta inciden en él. Aparte la irregularidad de su aparición, la rigidez del tratamiento monográfico con la que se concebían los números no facilitaba en modo alguno el enfoque o la simple enumeración de estos aspectos, cuya amplia gama puede abarcar desde las disposiciones legales que atañen a la profesión hasta la simple información sobre concursos, becas, etc., pasando por la divulgación de obras de arquitectura, planeamiento y diseño, propuestas e informes, etc. (...)"

La part final de l'editorial esmenta quatre grans àrees de materials dels quals s'ocuparà la nova revista: Noticiari, Divulgació, Informació i Crítica, Debat. El caràcter alhora genèric i excessivament intencionat del nou plantejament farà que els bons propòsits durin ben poc: 7 números, incloent-ne 2 dedicats a l'anuari de 1975. La resta, fins al número 143, serà ben diferent: una alternància d'anuaris, guies d'arquitectura de diferents parts del territori català i balear, "monografies" que no són altra cosa que catàlegs d'exposicions (com el d'"Arquitectura para después de una guerra 1939-1949", número 121), la reproducció gairebé íntegra de concursos de gran repercussió (les seus dels Col·legis de Catalunya,

G. Mora, H. Piñón, A. Viaplana.
Casa Jiménez de Parga. La Garriga, 1974 [117-120 / 1976]

homage to Torres Clavé, a long study by André Barey on Barcelona, which also occupied two issues, a strange "Manual of Identification and Graphic Signing" (no. 126)... The fixed sections became reduced to lists of books acquired and a section of bibliographical reviews.

From 1975 to 1980, *Cuadernos* apparently found it difficult to secure channels and pretexts by means of which to subsist, as if it had caught the fever of acritical stupefaction which affected much of Spanish culture after the death of Franco. If during the last years of the dictatorship it had been important to maintain a stance of political belligerence, the task would now be to find a new *raison d'être* in the context of formal democracy.

The interest of the journal over these five years lay not so much in the predominant criteria as in the material published in each issue: the occasional guide, the occasional yearbook, a study on *Noucentisme*... *Cuadernos* had entered into a long period of relative lethargy and new proposals were necessary to reawaken the journal and recover its identity. And this would be no easy task, for while the spirit of *Cuadernos* remained latent throughout its history, the need for constant renovation and the changing circumstances meant that old formulae had to be rejected and new proposals sought.

Sevilla, València), dos números d'homenatge a Torres Clavé, un llarg estudi d'André Barey sobre Barcelona, que ocupa també dos números, un estrany "Manual de identificación y señalización gráfica" (número 126)... Les seccions fixes es redueixen a un llistat de llibres adquirits i un apartat de ressenyes bibliogràfiques. De l'any 1975 al 1980, *Cuadernos* sembla trobar difícilment canals i pretextos per a subsistir, com si s'hagués encomanat de l'estat d'estupefacció acrítica que embolcalla bona part de la cultura espanyola després de la mort de Franco. Si era important mantenir la bel·ligerància de la revista durant els últims anys del franquisme, la nova feina serà ara trobar una nova raó de ser en un context de democràcia formal.

L'interès que es pugui trobar en les pàgines d'aquests cinc anys no dependrà del plantejament específic que la revista haurà volgut oferir, sinó del material intrínsec de cada número: aquesta guia, aquell anuari, aquell altre estudi sobre el noucentisme... Si *Cuadernos* està passant una llarga etapa de certa letargia, les noves propostes s'hauran d'encarregar de despertar-la, de recuperar-ne la identitat. I això no serà fàcil, perquè, si bé *Cuadernos* es manté ja latent a través de la seva història, la necessitat de renovació constant i el canvi de circumstàncies obligarà, una vegada més, a defugir les antigues fórmules i a buscar plantejaments inèdits.

1981 was a decisive year in the history of *Cuadernos*. A considerable number of changes took place which would directly affect the future of the journal. In the first place, the editor ceased officially to be the president of the College. Moreover, the journal was now published for the first time in Catalan and adopted the charismatic name of *Quaderns*, the abbreviation of its official title. However, the substantial changes were not only these. In an editorial signed by Josep Lluís Mateo, the new editor, the overview of the extremely critical nature of the most recent stage in the life of the journal coincides partially with what we have said here:

"(...) Recent years have meant a radical change in this panorama. The apparent normalisation of the political situation, hope for the resurgence of the School of Architecture as the centre for production and diffusion of knowledge and, in the specific field of professional communications media, the emergence of journals promoted by cultural groups and publishing houses, led to the professional corporation's losing its leading role and the rapid decline of the collegiate journal to the point almost of its disappearance (...).

(...) In our opinion, the challenge which *Quaderns* now has to face is that of resituating in a new context what the journal has always been: a reflection on the specific professional contribution to the cultural and social problems involved in the practice of architecture.

For while every review must determine its own field of action and look to its own interests, we believe that in the case of the collegiate journal this institutional framework is precisely the departure point and differentiating element that should characterise the re-entry of our journal into the cultural debate, taking its contextual specificity as the axis for its renovation (...).

Over the next ten years, under the presidencies of Jordi Vilardaga, Agustí Borrell, Jaume Duró and Francesc Labastida, and in order to fulfil the stated proposal, what *Quaderns* had to do was precisely what had not been done in the previous period: pay attention to the effervescence of cultural, architectural, critical, historical and theoretical material "available" both locally and internationally. As from here, as from this receptive capacity and from the capacity to transfer all this wealth of material to the limited space of a journal, there will be no more need for continuous justifications, abstract directives or formal structuring. *Quaderns* was to change at least six times in format and layout, not as a sign of insecurity but as evidence of the fact that the very form of the journal needed constant renovation to accommodate the avalanche of metamorphoses its contents underwent. Everything, absolutely everything of interest regarding the "re-entry into the cultural debate" has room in the journal. During these years, *Quaderns* was to be nourished by the vast increase in competitions, by the new star culture, by renewed interest in historical themes or figures which were still essential, by incipient theoretical research which would subsequently be decisive on a worldwide level, by innovative designs, both local and from abroad, by the internationalisation of cultural problems, by the flow of exchanges with movements abroad... The material was so rich and varied that any fixed structure would be thoroughly useless. Each issue would adopt its own form depending on its contents: monographs, bigraphs, trigraphs, miscellanea, architectural guides, even alterations to the numeration and periodicity... Thus it is possible to consult issues built on strictly critical material, on apparently non unitary themes in which everything is valuable. I partially reproduce the list page of contents of no. 163, taken practically at random: its overall theme is inspiration and the profession and it

144
189
1981-1991

L'any 1981 és decisiu per a la història de *Cuadernos*. Els canvis són múltiples, i afecten directament l'avenir de la revista. En primer lloc, el director deixa de coincidir amb la persona del degà del Col·legi.

A més, la revista s'edita per primer cop en català, i adopta el terme carismàtic de *Quaderns*, abreviació de la seva denominació oficial. Però no són aquestes les modificacions substancials.

En un editorial signat per Josep Lluís Mateo, el nou director, el balanç que es fa del caràcter extremadament crític de l'última etapa de la revista és en part coincident amb el que s'ha fet aquí. Hi podem llegir:

"(...) Els darrers anys van significar un canvi radical d'aquest panorama. L'aparent normalització de la situació política, l'esperança en el ressorgiment de l'Escola d'Arquitectura com a centre productor i difusor de coneixement i, en el camp específic dels mitjans de comunicació professional, l'aparició de revistes promogudes per grups culturals i empreses editores, van determinar la pèrdua de protagonisme de la corporació professional, que es va concretar, pel que fa a la revista col·legial, en la seva ràpida decadència, fins a l'extrem que estigué a punt de desaparèixer (...).

(...) Segons la nostra opinió, el repte que *Quaderns* planteja és el de resituar, en un altre context, allò que sempre ha estat la revista: la reflexió sobre l'específica contribució professional als problemes culturals i socials de la pràctica de l'arquitectura. Car si cada revista ha d'assumir amb decisió el seu camp d'actuació i els seus interessos, creiem que en el cas de la revista del col·legi és precisament aquest marc institucional el punt d'arrencada i l'element diferencial que ha de caracteritzar la reintroducció de la nostra revista dins el debat cultural, tot fent de la seva especificitat contextual l'eix de la seva renovació (...).

Durant els propers 10 anys, sota els deganats de Jordi Vilardaga, Agustí Borrell, Jaume Duró i Francesc Labastida, i per aconseguir aquest propòsit, *Quaderns* no haurà de fer altra cosa que allò que no s'havia fet a l'etapa anterior: parar atenció a l'efervescència de material cultural, arquitectònic, crític, històric, teòric, que estava "a disposició" des d'àmbits tant locals com internacionals. A partir d'aquesta capacitat receptiva i també de la capacitat de traslladar tot aquest ric material a l'espai limitat d'una revista, no caldran contínues justifications, ni directrius abstractes, ni estructuracions formals. *Quaderns* canviarà, almenys, sis vegades de format i de disseny gràfic, però no com a senyal dubitatiu, sinó com a mostra que la pròpia forma de la revista requereix una renovació contínua davant l'allau de metamorfosis que el seu contingut pateix. Tot, absolutament tot allò que interressi de cara a la "reintroducció dins el debat cultural", hi té cabuda. *Quaderns* es nodrirà durant aquests anys de la inflació de concursos, de la nova cultura de les vedettes, de l'interès regenerat per temes o figures històriques encara vitals, d'investigacions teòriques incipients, que posteriorment seran decisives a nivell global, de les novetats projectuals tant locals com de fora, de la internacionalització de les problemàtiques culturals, de la fluïdesa dels intercanvis amb l'estranger... El material serà tan ric i variat que qualsevol estructuració fixa serà inútil. Cada número agafarà la seva pròpia forma, sempre en funció del contingut: monogràfics, bigràfics, trigràfics, miscel·lànies, guies d'arquitectura, fins i tot alteracions de la numeració i de la periodicitat... Així, es poden consultar números construïts a base de material estrictament crític, sobre temes aparentment no unitaris, on tot hi és valuós. Reprodueixo parcialment l'índex del número 163, gairebé pres a l'atzar: té com a tema comú la inspiració i l'ofici, i hi apareixen escrits i col·laboracions de Coderch, Josep Lluís

contains articles by and contributions from Coderch, Josep Lluís Mateo, Rafael Argullol, Antoni Marí, Jordi Cervelló, Gavin Stamp (on Lutyens), Pere Joan Ravetllat, Peter and Alison Smithson (on Mies), Narcís Comadira and Tim Benton, Manuel Gausa on the Einstein Tower; Alvaro Siza on the Baía House, with sketches and a short text; the latest projects by Helio Piñón and Albert Viaplana, hitherto unknown; Pep Llinàs on Jujol, the beginning of his research into Gaudí's right-handman; Martha Thorne's interview with Juan Navarro Baldeweg, featuring four projects; articles by Julio Cano Lasso, José Ángel Sanz and Josep Giner; by Marcia Codinachs on Sostres; articles by Pep Bonet, Pedro Azara and Pepita Teixidor (on Julio López), Antonio Pizza (on Italo Calvino), J.E. Hernández-Cros (on the head offices of the Gustavo Gili publishing house)...

With an issue such as this in one's hands, the main two conclusions one can draw are the following: firstly that the moment of design and of critical reflection thoroughly coincide, and it is the first time in its history that *Quaderns* assumes an integrating role. And secondly, that architectural culture has become cosmopolitan by definition: there is no longer any excuse for the defense of strictly local values. And it is probably now that for the first time *Quaderns* became fully conscious of this fact.

Quaderns became a kind of magician's hat with strong international repercussions capable of giving the go-ahead to interesting material coming from all over the world (and Catalonia) in an apparently incessant flow. To single out a particular part is very difficult, due to the journal's diversity and the multiplicity of its interest. Masters are revisited such as Rubió i Tudurí, Scarpa, De la Sota, Utzon, Plecnik, Prouvé, Mollino, Bonet Castellana, Jujol; the work is published and spread of contemporary architects such as Alvaro Siza, Souto de Moura, Santiago Calatrava, Coop Himmelblau, Rem Koolhaas, Hans Kollhoff, Herzog & de Meuron, Manolo Gallego, Juan Navarro Baldeweg, Peter Walker & Martha Schwartz, Jean Nouvel; incipient or initial works are presented before their subsequent hallowing or acritical consumption.

Perhaps we now have, at last, that ragbag which Manuel de Solà-Morales and Cèsar Martinell had wished for, but with a difference: if then the fruits were more imaginary than real, they were now so numerous that all the journal had to do was detect them, make a critical selection and put them into the bag.

If *Quaderns* had once been a notebook, a genuine *quadern*, it was in the eighties, during the period when Josep Lluís Mateo was editor (forming a partnership with Eduard Bru) that it became a true echo chamber of the vast outpouring of events which had been in preparation for almost a century of modern architecture.

The apparent disorder of the form of *Quaderns* during the eighties is nothing other than the apparent muddle of our own notebook. It is up to the reader to place his or her own order, to interpret, look and give an opinion. Words such as "criticism", "information", or "debate" no longer serve to distinguish between differentiated entities.

The *Quaderns* of the eighties seemed to indicate that it is enough to be attentive to what is around us to build the bases of a critical culture and of a design practice closely linked to it.

Mateo, Rafael Argullol, Antoni Marí, Jordi Cervelló, Gavin Stamp (sobre Lutyens), Pere Joan Ravetllat, Alison i Peter Smithson (sobre Mies); de Narcís Comadira i de Tim Benton; de Manuel Gausa sobre la Torre Einstein; d'Alvaro Siza sobre la casa Baía, amb croquis i un breu text; la darrera feina d'Helio Piñón i Albert Viaplana, desconeguda fins aleshores; de Pep Llinàs sobre Jujol, inici de les seves investigacions sobre el col·laborador de Gaudí; una entrevista de Marta Thorne amb Juan Navarro Baldeweg, acompanyada de quatre projectes; articles de Julio Cano Lasso, José Ángel Sanz i Josep Giner; de Marcia Codinachs sobre Sostres; articles de Pep Bonet, Pedro Azara / Pepita Teixidor (sobre Julio López), Antonio Pizza (sobre Italo Calvino), J.E. Hernández-Cros (sobre la seu de Gustavo Gili)... Amb un número com aquest a les mans, les principals conclusions que se'n poden treure són dues: la primera, que el moment del projecte i el de la reflexió crítica i teòrica coincideixen plenament, i és la primera vegada en la seva història que *Quaderns* assumeix aquest fet integrador, globalitzador. I la segona és que, definitivament, la cultura de l'arquitectura ha esdevingut cosmopolita per definició, i ja no tenen excusa els localismes i la pretesa defensa de valors estrictament locals. I probablement, també és ara quan, per primera vegada, *Quaderns* pren consciència d'aquest fet.

Quaderns esdevé com un barret de mag, amb una forta repercussió internacional, capaç de donar llum verda a material interessant, i sempre insòlit, que prové de tot arreu (també de casa nostra) i que sembla inesgotable. Citar-ne una part resulta difícil, a causa de la seva diversitat i de la multiplicitat del seu interès. Es revisen mestres com Rubió i Tudurí, Scarpa, De la Sota, Utzon, Plecnik, Prouvé, Mollino, Bonet Castellana, Jujol; es divulguen arquitectes contemporanis com Alvaro Siza, Souto de Moura, Santiago Calatrava, Coop Himmelblau, Rem Koolhaas, Hans Kollhoff, Herzog & de Meuron, Manolo Gallego, Juan Navarro Baldeweg, Peter Walker & Martha Schwartz, Jean Nouvel; es presenten obres emergents o inicials abans de la seva posterior

sacralització o consum acrític. Tenim potser a les mans, per primera vegada, aquell calaix de sastre que Manuel de Solà-Morales i Cèsar Martinell havien desitjat, però amb una diferència: si aleshores els fruits eren més imaginaris que reals, ara són tan nombrosos que la revista només ha de saber detectar-los, seleccionar-los críticament i aplegar-los dins el calaix. Si alguna vegada *Quaderns* ha estat un bloc de notes, un autèntic quadern, és als anys 80, a l'etapa de Josep Lluís Mateo com a director (formant equip amb Eduard Bru), com a caixa de ressonància de l'enorme devesall d'esdeveniments que s'han estat preparant al llarg de gairebé un segle d'arquitectura moderna.

El desordre aparent que ofereix la forma de *Quaderns* al llarg d'aquests anys no seria altra cosa que l'aparent garbuix del nostre propi bloc de notes. Serà el lector l'encarregat de projectar-hi el seu ordre, de saber llegir, mirar i opinar. Paraules com "crítica", "informació", "debat", ja no serveixen per distingir entitats diferenciades. Els *Quaderns* dels anys 80 semblen indicar que n'hi ha prou amb estar atents al que ens envolta per construir les bases d'una cultura crítica i d'una pràctica projectual que hi estigui estretament implicada.

H. Hilfiker. Coberta de les andanes de l'estació Winterthur-Grüze. Roof over the platforms at the Winterthur-Grüze station, 1954 [173/1987] Foto F. Engesser

«...la única cosa de la que no me preocupo es de la belleza...»

(Francesco Clemente)

«...the only thing that does not preoccupy me is beauty...»

«Es necesario acabar con todo el discurso neoromántico planteado a principios de los años ochenta.»

*(Mesa redonda con
Rafael Argullol, Victoria Combalia,
Antoni Mari y José Luis Mateo)*

«It is necessary to do away with the whole neo-romantic discourse posed at the beginning of the eighties.»

**«Es pintoresco buscar el contraste por encima de la adecuación.»
«Es pintoresco confundir lo que es aparential con lo que es esencial.»**

(Eduard Bru)

«It is picturesque to seek contrast over and above adequacy.» «It is picturesque to confuse appearance with essence.»

**«Se confunde a veces cuál debe ser la preparación del arquitecto.»
«...creo que hay una necesidad de desarrollar sobre todo la capacidad
de relacionar entre sí las disciplinas que integran la arquitectura.»**

(Alvaro Siza Vieira)

«Sometimes there is confusion concerning what an architect's training should be.»

«...I believe that what must be developed is above all the capacity to interrelate the disciplines that make up architecture.»

**«Hay áreas de Berlín con una acentuada presencia, las áreas
ferroviarias desiertas, el muro, barrios industriales en proceso de
deterioro, el denominado Forum Cultural con la Galería Nacional y la
Sala Filarmónica...»**

«No se puede hacer arquitectura sin optimismo.»

(Hans Kollhoff)

«There are areas in Berlin with a very strong presence: the deserted railway sidings, the wall, industrial districts in the process of decay, and the so-called Cultural Forum with the National Gallery and the Philharmonic Hall.»

«No one can produce architecture without optimism.»

The most recent period of *Quaderns*, now edited by Manuel Gausa (a member, together with Marta Cervelló, of the previous editorial team), under the presidency first of Francesc Labastida and now of Joan B. Mur, should be differentiated in that the concept of what the journal should be has undergone a number of specific changes. The main desire would seem to be the elimination of the appearance of "disordered" material which characterised *Quaderns* in recent years. To achieve this, a formula has once more been turned to: each issue is a monograph in that its contents is guided by an overall theme. These are abstract concepts, words in a dictionary, which nevertheless provide great flexibility when it comes to their treatment: "large scale", "transfer", "colonisations", "infiltrations", "dunes", "synergism", "stenosis"...

The contents of each issues is classified in three main fixed sections: *Actualitat*, *Documents*, and *Recerca*, which permits combinatory flexibility facilitating the inclusion of highly varied material, despite the journal's apparent formal rigidity. A study of each of the latest issues reveals that *Quaderns* has now embarked on an examination of emergent stimuli, alternative experiments, the contributions from new and (or) young architects such as Foreign Office, Bosshard-Luchsinger, Vendrell-Ruisánchez, Ábalos-Herreros, Ben van Berkel, Willem Jan Neutelings, Adrian Luchini, Goller-Conde, Wall-Nigra Snyder, Roche-François, George Hargreaves, Hofstätter-Pauzenberger, Jones & Jones, Ballarín-Llobet, Sauerbruch-Hutton, Waro Kishi, etc; always following the guidelines of alternative, little-known concepts which relate architecture and culture beyond history on the one hand and conventional professional practice on the other.

Our present-day notebook shows that the principle of periodical renewal of any living organism needs a continual move forwards, which at the same time implies a constant effort of imagination, avoidance of mimetic solutions, the capacity to respond with an infinite number of answers to the initial question: *What is an architectural review?* And the history of *Quaderns* is clear evidence that there is not only one single reply to this question, indeed, that some replies are not necessarily better than others. Simply this: a living organism will always be governed by the law of cycles. But during each cycle its own history will weigh heavier and a backward glance will serve inevitably to push us ever upwards, like Klee's *Angelus Novus*, but with our gaze considerably less horrified by what we leave behind and slightly more thrilled by what may await us in the future.

190 204 1991-1994

La darrera etapa de *Quaderns*, dirigida per Manuel Gausa (membre, junt amb Marta Cervelló, de l'anterior equip de redacció), sota el deganat de Francesc Labastida i de l'actual degà, Joan B. Mur, mereix ser diferenciada en la mesura en què el plantejament del que vol ser la revista té unes característiques específiques. La voluntat principal sembla la d'eliminar-ne l'aspecte aparent de conjunt de material "desordenat" que *Quaderns* havia mostrat durant els darrers anys. Per tal d'aconseguir-ho es recorre, de nou, a una fórmula: cada número serà monotemàtic en la mesura en què estarà guiat per un concepte conductor. Es tracta de conceptes abstractes, "de diccionari", que permeten, no obstant això, una gran flexibilitat a l'hora d'enfrontar el seu tractament: "gran escala", "transfer", "colonitzacions", "infiltracions", "dunes", "sinergia", "estenosi"... El contingut de cada número es classifica en tres grans seccions fixes: "actualitat", "documents", "recerca", la qual cosa permet una flexibilitat combinatòria que facilita la inclusió de materials molt variats, malgrat l'aparent rigidesa formal de la revista. Durant aquesta darrera etapa, i pel que mostra l'examen atent de cada número, *Quaderns* sembla voler iniciar una investigació sobre estímuls emergents, assaigs alternatius, aportacions d'arquitectes nous i (o) joves, com Foreign Office, Bosshard-Luchsinger, Vendrell-Ruisánchez, Ábalos-Herreros, Ben van Berkel, Willem Jan Neutelings, Adrian Luchini, Goller-Conde, Wall-Nigra Snyder, Roche-François, George Hargreaves, Hofstätter-Pauzenberger, Jones & Jones, Ballarín-Llobet, Sauerbruch-Hutton, Waro Kishi, etc; sempre amb el fil conductor de conceptes alternatius i poc coneguts que relacionen arquitectura i cultura més enllà de la història, d'una banda, i de la pràctica professional convencional, de l'altra.

El moment actual del quadern demostra que el principi de renovació periòdica de qualsevol organisme viu obliga a una contínua fugida cap endavant, la qual cosa comporta al seu torn un esforç continu d'imaginació, d'evitar solucions mimètiques, de tenir capacitat per respondre amb infinites respostes la pregunta que ens formulàvem al començament: *Què és una revista d'arquitectura?* I la història de *Quaderns* és una bona prova que no hi ha una resposta única a aquesta pregunta, fins i tot que no hi ha respostes millors que altres. Simplement, un organisme viu estarà sempre lligat a la llei dels cicles. Però a cada cicle hi pesarà d'una manera cada vegada més feixuga la pròpia història, i la mirada enrera no podrà evitar que ens sentim sempre impulsats cap amunt, com l'*Angelus Novus* de Klee, però amb una visió bastant menys horroritzada del que deixem enrera, i una mica més il·lusionada del que ens espera més endavant.

Enric Miralles, Carme Pinós.
Tir amb Arc. Archery Range. Barcelona, 1992 [193 / 1992]
Muntatge fotogràfic d'Ester Rovira.
Photo collage by Ester Rovira

